

Maahanmuuttajanuoret lastensuojelun asiakkaina

- lastensuojeluyritysten odotuksia ja näkemyksiä
maahanmuuttaja-asiakkaiden kasvavasta määrästä

Lari Lyytikäinen
Opinnäytetyö
Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön
koulutusohjelma 210 op
Marraskuu 2009

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Yhteisöpedagogi (AMK)

LYYTIKÄINEN, LARI: Maahanmuuttajanuoret lastensuojelun asiakkaina - lastensuojeluyritysten odotuksia ja näkemyksiä maahanmuuttaja-asiakkaiden kasvavasta määrästä

Suuntautumisvaihtoehto: Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö, 36 sivua ja 1 liite

Syksy 2009

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, ovatko suomalaiset lastensuojeluyritykset ottaneet toiminnassaan ja strategioissaan huomioon maahanmuuttaja-asiakkaiden oletettavan tulevan kasvun. Lisäksi tarkoituksena oli tuoda esille yritysten näkemyksiä tämän kasvun haasteellisuudesta ja mahdollisesti vaatimista toimenpiteistä. Opinnäytetyön teoriaosiossa pyrin luomaan pohjan tutkimukselle käsittelemällä maahanmuuttajien asemaa ja kohtaamia haasteita suomalaisessa yhteiskunnassa ja toisaalta esittelemällä suomalaista lastensuojelutoimintaa, sen historiaa ja keskeisiä piirteitä. Tämän jälkeen yhdistän nämä kaksi teemaa ja käsitelen vielä vähän tutkittua maahanmuuttajien asemaa lastensuojelussa.

Tutkimuksen kohderyhmänä oli viisi lastensuojeluyrityksen vastaavaa henkilöä. Haastateltavat olivat ympäri Suomea painotuksen ollessa kuitenkin Etelä-Suomessa. Tutkimusmenetelmänä oli puolistrukturoitu kysely. Kaikki kyselyt suoritettiin kirjallisen kysymyslomakkeen avulla. Kyselyn avulla selvitettiin lastensuojeluyritysten näkemyksiä maahanmuuttaja-asiakkaista ja heidän määränsä kasvusta sekä mahdollisia toimenpiteitä, joilla tähän kasvuun pyritään vastaamaan.

Vastaajat uskoivat yksimielisesti, että maahanmuuttajien määrä lastensuojelun asiakkaina tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Sen sijaan harva on vielä ottanut tätä kasvua yrityksellisissä strategioissaan huomioon, vaikka kokee jonkinlaisen varautumisen tarpeelliseksi. Tutkimuksen avulla selvisi myös, mitä tämä varautuminen kullekin vastaajalle tarkoittaa ja mitä asioita he pitävät monikulttuurisuuden kohtaamisessa tärkeänä.

AVAINSANAT: lastensuojelu, lastensuojeluyritys, maahanmuuttaja

University of Applied Sciences

Community educator, Bachelor of Humanities

Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

LYYTIKÄINEN, LARI: Immigrant students as child welfare's customers – reform schools' views and expectations of the increasing amount of immigrant students

Research, 36 pages and 1 annex

Autumn 2009

ABSTRACT

The aim of the study was to find out if Finnish reform schools have considered the probable future increase of immigrant students. Another aim was to reveal the schools' thoughts about the challenges and actions caused by this increase. The theoretical framework presents immigrants' status and challenges in the Finnish society and also the history and central characteristics of the Finnish child welfare system. I also put these two themes together and present the situation of immigrant students in the Finnish reform schools.

The study's population consisted of five reform schools' managers around Finland while the emphasis was in Southern Finland. The data was collected through a semi-structured survey. The surveys were used to find the reform schools' views and expectations of immigrant students, their increase and the possible actions this growth may cause.

All the interviewed persons believe that the amount of the immigrant students will grow in Finnish reform schools. However only few had given attention to this increase in their company strategies even though they found some kind of actions necessary. The survey also revealed what kind of action the interviewed persons find necessary and what they feel is important when encountering multiculturalism.

KEYWORDS: child welfare, reform school, immigrant

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	3
2. AIEMPI TUTKIMUS JA TYÖN KESKEISET KÄSITTEET	4
2.1 Työlle olennainen aiempi tutkimus	4
2.2 Keskeiset käsitteet	5
3. MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA	6
3.1 Maahanmuuttajien kohtaamista haasteista	7
3.2 Kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät häiriökäyttäytymisen takana	10
4. LASTENSUOJELUTOIMINTA SUOMESSA	13
5. MAAHANMUUTTAJALAPSET JA – NUORET LASTENSUOJELUN ASIAKKAINA	16
5.1 Maahanmuuttaja-asiakkaiden luomat haasteet lastensuojelulle	18
6. HAASTATTELUMENETELMÄ	20
6.1 Oman tutkimuksen toteuttaminen	22
7. TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
7.1 Maahanmuuttajien määrästä lastensuojeluyrityksissä	23
7.2 Toimenpiteet maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseksi	24
7.2.1 Yleinen varautuminen	24
7.2.2 Henkilökunnan kulttuurinen kompetenssi	26
7.2.3 Nuorten monikulttuurisuus- ja suvaitsevaisuuskasvatus	28
7.3 Maahanmuuttajat ja koetut haasteet	30
8. LOPUKSI	32
LÄHDELUETTELO	35

1. Johdanto

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut tasaisesti ja tulee kasvamaan edelleen lähivuosina. Kun heidän osuutensa maan väestöstä kasvaa, on selvä että tämä osuus kasvaa myös muissa yhteyksissä: eri ammateissa ja toisaalta erilaisten palveluiden asiakkaana. Näin ollen onkin oletettavissa, että heidän määränsä myös lastensuojelun asiakkaina tulee jatkossa lisääntymään. Maahanmuuttajien kokemat ongelmat ovat moninaisia ja ovat peräisin niin lähtömaan usein traumaattisista kokemuksista kuin tulomaassa kohdattavista kulttuurillisista, kielellisistä, sosiaalisista ja asenteellisista erilaisuuksista. Nuori maahanmuuttaja joutuu usein jopa haasteellisimpaan tilanteeseen pyrkiessään elämään perheensä ja toisaalta yhteiskunnan usein ristiriitaisten odotusten keskellä. Tämä ja muut moninaiset syyt saattavat johtaa nuoren joutumisen lastensuojelun asiakkaaksi.

Suomessa on erilaisten laskelmien mukaan noin kymmenen yksityistä lastensuojeluyritystä. Tämän työn tarkoituksena on selvittää, onko näissä yrityksissä vielä otettu strategisella ja toiminnallisella tasolla huomioon maahanmuuttajien määrän oletettava kasvu. Tahdoin myös saada selville, mitä toimenpiteitä yritykset kenties pitivät tarpeellisena tässä tilanteessa. Lisäksi tahdoin selvittää yritysten yleisempiä asenteita maahanmuuttajia kohtaan, jotta näkisin pitävätkö yritykset maahanmuuttajien asiakkuutta muita haasteellisempänä. Opinnäytetyöni tilaajana toimii oma työnantajani Konstan Koti ja Koulu – niminen ryhmäkoti. Pyrin työni avulla tuottamaan yksityisille lastensuojeluyrityksille tietoa yleisemmin maahanmuuttajien kokemista haasteista suomalaisessa yhteiskunnassa ja toisaalta niistä erityispiirteistä, jotka kenties tekevät heidän asiakkuudestaan normaalia haasteellisemmän. Tutkimuksen tarkoituksena on nostaa esille kysymyksiä, joihin yksityisten lastensuojeluyritysten on vastattava kohdatakseen maahanmuuttaja-asiakkaiden kasvavan määrän aiheuttamat mahdolliset haasteet.

Opinnäytetyöni etenee niin, että aluksi esittelen työlle keskeisen aiemman tutkimuksen sekä käsitteet. Teoriaosuudessa paneuduin tarkemmin maahanmuuttajien asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja toisaalta niihin haasteisiin, joita he joutuvat kohtaamaan. Taustalla oli koko ajan lastensuojelullinen näkökulma, eli painotin niitä tekijöitä, jotka saattavat johtaa maahanmuuttajanuoren joutumiseen lastensuojelun asiakkaaksi. Lisäksi teoriaosuudessa esittelin suomalaista lastensuojeluinstituutiota ja sille keskeisiä piirteitä. Työni menetelmänä käytin

puolistrukturoitua kyselyä. Tutkimusjoukkoni koostui lopulta viidestä yksityisen lastensuojeluyrityksen vastaavasta henkilöstä. Esittelen heidän vastauksiaan ja näissä esiintyviä yleisiä ja erilaisia piirteitä omassa luvussaan. Lisäksi peilaan näitä vastauksia valtion koulukotien strategiaan ja siinä esiintyviin maahanmuuttajia koskeviin kohtiin.

2. Aiempi tutkimus ja työn keskeiset käsitteet

2.1 Työlle olennainen aiempi tutkimus

Tutkimukselleni keskeiset lähteet tulevat ymmärrettävästi lastensuojelua ja maahanmuuttajia koskevasta kirjallisuudesta. Varsinaista maahanmuuttajien asemaa lastensuojelun piirissä koskevaa kirjallisuutta ja aiempia tutkimuksia on todella vähän, mikä osoittaa teeman uutuuden suomalaisessa yhteiskunnassa sekä tutkimuksellisissa piireissä. Toisaalta tämä ja muuttuva yhteiskunnallinen rakenne antavat erityistä aihetta paneutua asiaan ja tekevät tästä työstä relevantin.

Olen pyrkinyt löytämään työtäni varten erilaisia lähteitä, niin että pääpaino on tietysti pysynyt painetuissa kirjoissa mutta toisaalta erityisen hyödyllisiksi ovat osoittautuneet erilaiset Internet-lähteet, joista on ollut löydettävissä lastensuojeluun ja maahanmuuttajiin liittyviä melko tuoreitakin tutkimuksia. Edellä mainittujen lisäksi olen myös käyttänyt hyväksi muutamia tieteellisiä artikkeleita. Uskon, että lähteiden moninaisuus tuo myös tutkimukselle monipuolisuutta.

Maahanmuuttajia koskevat lähteet ovat erilaisia heidän sopeutumistaan käsitteleviä lähteitä, joiden avulla suomalainen valtaväestö pyritään saamaan ymmärtämään maahanmuuttajien kokemat haasteet. Lisäksi useampi kirja pyrkii antamaan viranomaisille sekä erityisesti opetushenkilöille välineitä kohdata maahanmuuttajia. Näin ollen hieman soveltaen ne ovat sopineet hyvin myös oman tutkimukseni tarkoitukseen.

Varsinaisia maahanmuuttajien asemaa lastensuojelussa koskevia lähteitä on tosiaan ollut löydettävissä melko vähän. Väestöliiton Kotipuun tekemä haastattelututkimus on pyrkinyt paneutumaan aiheeseen maahanmuuttajien näkökulmasta ja selvittämään heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan suomalaisesta lastensuojelusta. Työ pyrkii pureutumaan julkisiin syytöksiin, joiden mukaan lastensuojelu on liian kovaotteinen maahanmuuttajia kohtaan. Syytöksien mukaan lastensuojelu ei ota huomioon kulttuurillisia eriävyyksiä ja käsittää usein erilaisuuden syyksi toimenpiteisiin ryhtymiselle. (Vesterinen 2008: 2.) Näin ollen työ antaa käsitystä siitä, mitä

maahanmuuttajat itse toivovat lastensuojelun ja suomalaisten viranomaisten huomioivan, minkälaisia kulttuurillisia ynnä muita erityispiirteitä he itse kokevat omaavansa. Lastensuojelun ja sen työntekijöiden näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia on myös ollut hankala löytää mutta on huomattavissa, että lähiaikoina tällaista tutkimusta on tehty aiempaa enemmän, esimerkiksi Merja Anis on hyvä esimerkki tätä teemaa käsittelevistä tutkijoista. Olenkin omassa työssäni käyttänyt hyväksi hänen lähteitään.

2.2 Keskeiset käsitteet

Omaa työtäni ajatellen keskeisiä käsitteitä voidaan nostaa sekä maahanmuuttajakäsitteistön että lastensuojelun piiristä. Tällöin työn keskiöön nousevat muun muassa käsitteet kuten maahanmuuttaja, lastensuojelu sekä nuori.

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan ihmistä, joka syystä tai toisesta muuttaa uuteen maahan ja kulttuuriin. Maahanmuuttaja käsite voidaan jakaa kahteen eri osaan: pakolaisiin ja siirtolaisiin. Pakolainen on YK:n pakolaisen oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen mukaan henkilö, ”joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta”. Siirtolainen on henkilö, joka muuttaa pysyvässä tarkoituksessa toiseen maahan hankkiakseen siellä toimeentulonsa. Siirtolaisia eivät ole esimerkiksi opiskelijat ja turistit. (Liebkind 1994a: 9-10.) Käsite siirtolainen herättää usein mielikuvia hyvin toimeentulevista henkilöistä, mutta on huomattava, että Suomessa on suuri määrä siirtolaisia, jotka tulevat huonoista oloista etsimään parempaa elämää. Syystä tai toisesta he eivät kuitenkaan ole määriteltävissä pakolaisiksi.

Muista keskeisistä käsitteistä lapsella tarkoitetaan lastensuojelulain mukaan henkilöä, joka on alle 18-vuotias, kun taas nuorella tarkoitetaan henkilöä, joka on 18-20-vuotias. Nämä käsitteet tuntuvat turhanpäiväisiltä, mutta lastensuojelun piirissä niillä on suuri merkitys, kun tarkkaillaan eri lakipykäläiä. Nykyisinkin lapsista ja nuorista puhutaan monesti seuraavana tai tulevana sukupolvena - sellaisena, jota ei oikeastaan ole vielä olemassa yhteiskunnassa. Lasten omat tiedot ja kokemukset, heidän omat koetut ja eletyt lapsuutensa ovat jääneet syrjään aivan kuin lapset eläisivät jossain yhteiskunnan marginaalissa, muiden yhteiskunnallisesti tärkeämpien tahojen taustalla ja keskeisten taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen prosessien ulkopuolella. Viime aikoina sukupolven

käsitteestä on kiinnostuttu yhteiskuntatieteellisessä lapsuustutkimuksessa. On huomattu, että se tarjoaa hyödyllisen välineen ymmärtää lasten ja aikuisten keskinäisiä suhteita. (Moilanen 2006:151.) On kuitenkin huomioitava, että ainakin omien kokemusteni mukaan esimerkiksi työpaikallani 13-18 – vuotiaista puhutaan nuorina eikä lapsina. Näin ollen myös tässä työssäni käytän lastensuojeluyritysten asiakkaista usein nimitystä *nuori*, vaikka he alle 18-vuotiaita ovatkin.

Opinnäytetyössäni käsittelen myös lastensuojeluun liittyviä eri käsitteitä, kuten sijaishuolto, avohuolto, laitoshuolto, perhehoito ja muita huostaanottoon liittyviä termejä. Kehittyneelle lastensuojelulle on ominaista, että asiakas voi hakea apua itse ja hänelle on tarjolla useita erilaisia vaihtoehtoja sekä hän voi vaikuttaa omiin asioihinsa. Sijaishuollolla tarkoitetaan sitä, kun sosiaalilautakunnan huostaan ottaman lapsen hoito ja kasvatusta järjestetään kodin ulkopuolella. Tällöin lapsi voidaan sijoittaa perhe- tai laitoshuoltoon tai muuhun tarkoituksen mukaiseen paikkaan. Väliaikaisesti lapsi voidaan sijoittaa vanhemman tai muiden huoltajien hoivaan. Lisäksi lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on mahdollista avohuollon tukitoimenpiteenä. (LsL 417/07 luku 10.)

3. Maahanmuuttajat Suomessa

Suomen maahanmuuttohistoria on hyvin lyhyt muihin läntisiin teollisuusmaihin verrattuna. Suomi oli pitkään itse maastamuuttomaa, josta muutettiin työn perässä etenkin Ruotsiin, Yhdysvaltoihin ja Australiaan. Suomi pysyi aina 1900-luvun loppupuolelle saakka melko sivussa kansainvälisistä muuttoliikkeistä. Suomen varsinainen maahanmuuttohistoria alkoi oikeastaan vasta 1970-luvulla, kun Suomi vastaanotti ensimmäiset suuremmat pakolaisryhmät Chilestä vuosikymmenen alussa ja Vietnamista sen loppupuolella. Suomeen saapuneiden maahanmuuttajien määrä ylitti maasta lähteneiden määrän kuitenkin ensimmäisen kerran vasta 1980-luvun alussa. Kasvanut maahanmuutto ei kuitenkaan johtunut Suomen suosioista, vaan syyt olivat pääosin rajojen ulkopuolella. Sodat ja muut kriisit kasvoivat nopeasti 1990-luvun alussa (muun muassa Irakin ja Somalian tilanne) joten näistä maista alkoi virrata meille pakolaisia. Näihin aikoihin Suomi alkoi ottaa myös kiintiöpakolaisia ja inkerinsuomalaiset alkoivat sankoin joukoin muuttaa Suomeen. (Peltola & Metso 2008:11)

Suomessa asui vuoden 2008 lopussa 143 256 ulkomaiden kansalaista. Suurin osa näistä tulee Venäjältä, Virosta, Ruotsista ja Somaliasta. (Tilastokeskus 2009.) Mielestäni on hauska huomata virolaisten ja ruotsalaisten hyvä sijoittuminen taulukossa, koska usein mielletään, että turkkilaiset ja iranilaiset ovat enemmistö Suomessa. Voi olla, että islamilaisesta kulttuurista tulevilla on suurempia vaikeuksia sopeutua uuteen kulttuuriin ja sitä kautta he saavat enemmän negatiivista julkisuutta. Näin ollen heidät mielletään enemmän maahanmuuttajiksi, kuin esimerkiksi ruotsalaiset.

3.1 Maahanmuuttajien kohtaamista haasteista

Maahanmuuttajat kohtaavat monia erilaisia haasteita muuttaessaan uuteen maahan, seuraavassa käyn hieman yleisimpiä niistä läpi. Psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa niin sanottu akkulturaatiotutkimus on laaja tutkimusalue, joka on erikoistunut kulttuurien väliseen kontaktiin ja sen aiheuttamiin muutoksiin. Kun eri kulttuurit kohtaavat, ihmiset joutuvat sopeutumaan kulttuurin muutoksiin. Useat eri tieteenalat tutkivat akkulturaatiota. (Liebkind 1994b: 29-30.) Usein mietitään sitä, kuinka maahanmuuttajat sopeutuisivat mahdollisimman nopeasti uuteen kulttuuriin, mutta emme mieti asiaa maahanmuuttajan kantilta. Luopuisitko itse kulttuuri-identiteetistäsi jos joutuisit Algeriaan? Omaksuisitko heti kaikki algerialaiset tavat ja tottumukset? Miten samaistuminen etniseen ryhmään vaikuttaa minäkuvaan ja itsetuntoon? Merkitseekö samaistuminen syrjittyyn vähemmistöryhmään välttämättä heikkoa itsetuntoa, vai voiko ihminen suhtautua kielteisesti omaan ryhmäänsä, mutta silti säilyttää hyvän itsetuntonsa? Liebkind korostaa, että viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tehdyt empiiriset tutkimukset eivät tue yleistä käsitystä alistettujen vähemmistöjen jäsenten heikosta itsetunnosta. (emt. 30.)

Mietittäessä maahanmuuttoa ja siihen kohdistuvia negatiivisia asenteita on muistettava, että vaikka uuteen maahan tulo koettelee vastaanottavia, suurimman koettelemuksen kokevat kuitenkin matkalle lähteneet. Muuton yhteydessä ihmisen elinympäristö muuttuu oleellisesti ja tämä vaikuttaa hänen psyykkiseen järjestelmäänsä. Näin muuton aiheuttamaa tilannetta voidaan Talibin mukaan pitää eräänlaisena stressitilana. Hän muistuttaa, että elämäntilanteen muutokset voidaan nähdä joko uhkana tai haasteena, jotka käynnistävät ihmisen sisäiset puolustusmekanismit uuden tilanteen hallitsemiseksi. Siirtolaisuus sinänsä voi jo olla uhka henkiselle hyvinvoinnille, mutta riskit lisääntyvät muuton yhteydessä jos henkilö:

- 1) kokee jyrkän sosio-ekonomisen statuksen laskun
- 2) ei osaa puhua vastaanottavan maan kieltä

- 3) joutuu eroon muista perheenjäsenistä
- 4) kokee ympäröivän yhteiskunnan taholta epäystävällisyyttä tai torjuntaa
- 5) joutuu eroon muista samaa kulttuuria edustavista henkilöistä
- 6) on kokenut traumaattisia asioita tai pitkäaikaista stressiä ennen maasta muuttoa
- 7) on teini-ikäinen tai iäkäs siirtolaisuuden alkaessa. (Talib 2002: 20.)

Näin ollen voidaan nähdä, että lähes jokainen maahanmuuttaja joutuu kokemaan ainakin joitakin näitä henkistä hyvinvointia uhkaavia tekijöitä muuttaessaan maasta toiseen. Yksi suurimmista maahanmuuttajaa kohtaavista haasteista on työnsaanti. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan heikoiten työelämään pääsevät kiinni somalialaiset. Etenkin somalialaiset miehet ovat opiskelleet ahkerasti, mutta edes suomalainen koulutus ei ole olennaisesti parantanut heidän asemaansa työmarkkinoilla. Ilmeisesti kielteiset mielikuvat ovat heikentäneet somalialaisten työllistymistä. Mielikuva heikosta koulutuksesta on vaikeuttanut myös hyvin koulutettujen ja Suomessa opiskelleiden somalien työllistymistä. Toinen suuri työelämään huonosti sopeutuneiden joukko ovat vietnamilaiset. Vain noin puolet Suomessa koulutuksen ja hyvän suomen kielen taidon hankkineista oli päässyt koulutustaan vastaavaan työhön. Heikosti koulutettujen ja huonosti suomea osaavien osuus on vietnamilaisten keskuudessa suurempi kuin muissa maahanmuuttajaryhmissä. (Tilastokeskus 2005.)

Työtä saadakseen monien maahanmuuttajien on vaihdettava alaa ja usein he eivät saa koulutustaan vastaavaa työtä. Tilastokeskuksen mukaan suomalaiset työnantajat arvostavat huomattavasti enemmän suomalaista koulutusta kuin ulkomaista, vaikka koulutuksen tasossa ei olisi eroa. Somalialaiset ovat kokeneet eniten syrjintää työelämässä, syytä tähän ei kukaan oikeastaan osaa sanoa. (Tilastokeskus 2005.) Niinpä työnsaannin vaikeuden voidaan nähdä koskettavan useampaakin Talibin listan kohtaa. Ensinnäkin itse muuton traumaattisuus ja täysin uusi kulttuuri aiheuttavat väkisin jonkinlaisen shokkitilan, jonka yli on kuitenkin mahdollisimman nopeasti päästävä toimeentulon ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kuitenkin jo työnhaku on erittäin haasteellista kielierojen vuoksi. Tämä aiheuttaa varmasti tietynlaista toivottomuutta, kun tuntuu että ei pysty toimimaan edes yksinkertaisimmissa tilanteissa keskinäisen ymmärryksen puutteen vuoksi. Tähän lisäksi sitten kielitaidon omaamisen ”pakko”, tunne että jos en nyt opi en tule ikinä pärjäämään ja tuomaan hyvinvointia perheelleni. Talibin

mukaan kielettömyys voi selkeästi pahentaa maahanmuuttajan melankoliaa (Talib 2002: 21.). Tähän päälle työnhaussa joutuu kenties kielivaikeuksien lisäksi kokemaan työnantajan ja muiden työnhakijoiden suunnalta epäystävällisyyttä, epävarmuutta ja toisaalta mistä syystä tahansa tapahtuva epäonnistuminen työnhaussa koetaan varmasti torjunnaksi. Työttömyys taas johtaa helposti sosio-ekonomisen statuksen laskemiseen, mikä vain pahentaa ahdistuneisuutta. Esimerkiksi juuri somalimiehet, joilla usein on hyvä koulutus joutuvat kokemaan nöyryytystä, kun he joilla on ollut hyvä asema ja työ lähtömaassa joutuvatkin nyt yhteiskunnan pohjalle muiden halveksittavaksi.

Talibin mukaan maahanmuuttajat saattavat oireilla ja reagoida elämäntilanteensa muutokseen monia vuosia. Tällöin sopeutuminen tapahtuu asteittain, niin että hiljakkoin uuteen maahan saapunut henkilö saattaa kokea kaiken uutena ja mielenkiintoisena. Mennyt torjutaan mielestä ja halutaan oppia uusi kieli ja uusi tapa. Kuitenkin lisääntyvä tietoisuus siitä, ettei muutos lopulta tapahdukaan toivotun mukaisesti ja toisaalta valtakulttuurin ilmaisema epäystävällisyys saattavat aiheuttaa pettymyksiä. Torjutut menetykset ja kokemukset alkavat vähitellen nousta mieleen. Niin sanotussa reaktiovaiheessa torjunta ei enää toimikaan, jolloin käyttöön otetaan puolustusmekanismit. Näitä mekanismeja on monia, esimerkiksi projektio, jolloin syy nähdään usein minän ulkopuolella esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa; regressio, jossa henkilö taantuu; passiivisuus ja toisaalta erilaiset psykosomaattiset oireet. (emt.: 21-22.)

Seuraava vaihe on korjaamisvaihe, jolloin uuden rakentaminen alkaa. Tällöin maahanmuuttaja voi alkaa nähdä uudessa maassa myös myönteisiä piirteitä, kielitaito kehittyy vähitellen ja itseluottamus palautuu. Päätös uuteen maahan jäämisestä edistää toipumista. Uudelleen orientoitumisessa maahanmuuttaja näkee uudessa maassa ja kulttuurissa myönteisiä puolia mutta haluaa säilyttää arvokkaina pitämiään perinteitä omasta kulttuuristaan. (Talib 2002: 22.) On kuitenkin huomioitava, että jokainen ihminen on yksilö, eikä kulje yhtä ja samaa reittiä. On useita esimerkkejä myös niistä maahanmuuttajista, jotka eivät pääse kehän viimeisiin vaiheisiin ja jäävätkin masennuksen kouriin. Toisaalta on otettava huomioon myös ne yksilöt, jotka tekevät virheen jo kehän aiemmissa vaiheissa ja joutuvat tätä kautta yhteiskunnan ulkopuolelle esimerkiksi vankilaan ja joutuvat näin ollen kehästä ulos.

3.2 Kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät häiriökäyttäytymisen takana

Monien eri tutkimusten mukaan psyykkiset ongelmat ovat selvästi yleisempiä niiden maahanmuuttajien keskuudessa, jotka ovat tahtomattaan joutuneet jättämään kotimaansa. Pakkomuuttoon liittyy usein monia traumaattisia tapahtumia ennen muuttoa. Toisille kyseessä on pakkovalinta maastamuuton tai kuoleman välillä, toisille taas maastamuuton ja köyhyyden, nälän ja tulevaisuuden näköalattomuuden välillä. Usein ehkä unohdamme myös sen tosiseikan, että tänne tulevat maahanmuuttajat ovat kokeneet meidän suomalaisten vinkkelistä katsottuna todella järkyttäviä asioita. Traumaa saattavat johtua kidutuksesta tai tapon silmin näkemisestä, raiskauksesta, pakkotyöstä, aliravitsemuksesta tai vangittuna olemisesta. Trauman voi myös aiheuttaa läheisten ihmisten ja ystävien loukkaantuminen tai kuolema tai ero heistä, ammatin ja kodin menettäminen tai poliittisen terrorin kohteena oleminen. Nämä kokemukset voivat laukaista erilaisia psyykkisiä ilmentymiä aivovammasta ja oppimishäiriöstä tunne-elämän häiriöihin. (Alitolppa-Niitamo 1994: 48-49.) Maahanmuuttajien voidaan sanoa kokevan turvattomuuden ja yksinäisyyden tunteita sekä kahden kulttuurin aiheuttamia paineita, jotka voivat helposti johtaa mielenterveydellisiin ongelmiin.

Monesti kuullaan puhuttavan niin sanotusta kulttuurisokista. Sillä tarkoitetaan sitä kokonaisvaltaista psykologista kokemusta, joka johtuu ennalta tuntemattomaan ympäristöön ja kulttuuriin siirtymisestä. Kulttuurisokin läpikäyminen ja sopeutuminen voivat olla kasvattavia ja rikastavia kokemuksia. Toisille seurauksena voi kuitenkin olla psyykkisiä vaikeuksia tai sokki saattaa laukaista psyykkisen sairauden. Parin ensimmäisen vuoden aikana maahanmuuttajat yleensä pitävät uuden kielen oppimista tärkeimpänä sopeutumisen kannalta, sillä kielitaidon puute koetaan suurimmaksi esteeksi tyydyttävälle uudelle elämälle. Kielitaidon lisäksi maahanmuuttajalta vaaditaan myös ei-verbaalin kommunikaation osaamista ja oikeaa tulkintaa sekä joskus myös erilaisen pukeutumiskoodin ja siisteys- ja puhtauskäsitteiden omaksumista. Todelliset uuteen yhteiskuntaan, sen asukkaisiin ja instituutioihin sopeutumisen vaatimukset tulevat esille vasta vuoden, parin maassaolon jälkeen. (emt.: 50-51.)

Itse olen tuntenut erittäin hyvin ihmisen, joka tuli Suomeen Somaliasta 7-vuotiaana ja hänen kanssaan keskusteltuani pitkään edellä mainituista asioista, voinkin todeta ainakin tässä tapauksessa niiden pitävän paikkaansa. Ystäväni sanoi, että kielen oppimista ei voi painottaa liikaa, sillä hänen mukaansa se on ehdoton elinehto. Kun osaa hyvin maan kieltä, niin sen jälkeen kaikki on

mahdollista ja itsestä kiinni. Oli myös avartavaa kuulla, kuinka tässä tapauksessa lämpimästä maasta tullut maahanmuuttaja/pakolainen ei ole tähänkään päivään mennessä oppinut sietämään suomen ilmastoa.

Kaikki muu sopii paitsi yli kymmenen asteen pakkaset. Tosin en tunne hirveästi suomalaisiakaan, jotka hyppivät riemusta kun talvi on pimeimmillään ja kylmimmillään. Eri kulttuurisista eroista hän totesi, että ajan kanssa on oppinut noudattamaan ja ehkä jopa omaksumaan tiettyjä tapoja ja käytäntöjä suomalaisesta kulttuurista. Hän on nykyään suomen kansalainen, mutta sanoi pitävänsä itseään edelleen afrikkalaisena enemmän kuin suomalaisena. Ajattelin asiaa hieman itsekkin ja tulin siihen tulokseen, että mihin ikinä suomesta lähtisinkään asumaan vaikka loppuelämäkseni, niin pitäisin varmasti itseänikin ikuisesti suomalaisena.

Maahanmuuttajaperheissä äidin ja isän asema usein vaikeutuu. Uusi maa saattaa edustaa täysin päinvastaisia arvoja ja järjestelmiä, joihin on vaikea sopeutua. Ongelmia lisää myös tilanne, jossa patriarkaaliseen yhteisöön omassa maassaan kuuluneen isän sosioekonominen status ei vastaakaan hänen aikaisempaa asemaansa. Uudessa kotimaassaan hän voi tehdä hyvin vähän tai ei mitään ansaitakseen toimeentulonsa ja ylläpitääkseen perheen hyvinvointia. Yllättäväksi tilanne voi kääntyä erityisesti silloin, kun perinteisiä perhearvoja edustava äiti saa ansiotyötä, mutta isä ei. Tällöin isän muuttunut tilanne voi johtaa alemmuuden tunteisiin ja purkautua esimerkiksi perheväkivaltana. Avioerot ovat myös yleistyneet maahanmuuttajien keskuudessa. On myös huomattu, että vanhempien arvo heidän lapsiansa silmissä saattaa laskea, varsinkin jos vanhemmat eivät pysty omaksumaan uutta kieltä ja sopeutumaan uuteen ympäristöön. Tällöin lapsien ja aikuisten roolit usein kääntyvät pääläelleen, niin että aikuisista tulee lapsia ja lapsista aikuisia, jotka toimivat vanhempiensa apuna ja tukena esimerkiksi eri virastoissa. (Talib 2002:23.)

Tällainen tilanne on nuoren kannalta kestävä. Voidaan ajatella, että samalla kun lapsen on ”pakko” omaksua aikuisen rooli tällä yhdellä elämänalueella, omaksuu hän muutenkin aikuisen asenteen ja elämäntavat. Toisaalta aikuiset menettävät tietyllä tapaa neuvotteluvalttinsa joutuessaan arkielämän asioissa nuoren osaamisen varaan, nuoret pystyvät vetoamaan tähän ja jopa harjoittamaan kiristystä. Yleensäkin aikuisen auktoriteetti nuoreen vähenee. Samalla kun nuori periaatteessa voi aluksi kokea tämän hauskaksi, vapauksia antavaksi tilanteeksi, menettää hän vanhempiensa ja totutun elämän tuoman turvan ja voi alkaa oireilla tämän seurauksena.

Opetushallitus on pyrkinyt ottamaan tämän auktoriteetin vähenemisilmiön huomioon niin, että vastapainoksi perheiden kotona tapahtuvan valtasapainon muutokselle koulujen on osoitettava sekä lapsille että vanhemmille käytännössä, että edelleen kuullaan perheen aikuisia. Tilanteissa, joissa kieli on keskustelun esteenä, kutsutaan paikalle tulkki. Lapsen itsensä ei pidä toimia tulkkina häntä koskevissa asioissa. Opetushallituksen mukaan vanhempien huomioon otto lasta koskevissa keskusteluissa vahvistaa heidän auktoriteettiasemaansa perheessä ja toisaalta aktivoi heitä osallistumaan myös suomalaiseen yhteiskuntaan. (Opetushallitus 1994: 14.)

Maahanmuuttajanuori voi joutua erittäin ahdistavalta tuntuvaan tilanteeseen pyrkiessään miellyttämään kaikkia ja toteuttamaan häneen eri puolilta kohdistuvia odotuksia. Koulussa nuori maahanmuuttaja kohtaa eniten ympäristön vaatimuksia ja samalla uuden oppimisen mahdollisuuksia. Usein myös vanhemmilla on suuret odotukset lastensa menestymisestä. Kun maahanmuuttajaoppilaan normaaliin sopeutumisreaktioon Opetushallituksen mukaan kuuluu normaalistikin jyrkkiäkin mielenilmauksia ja muutoksen vastustamista, on selvää että ahdistavilta tuntuvat ja kenties joskus yhteen sopimattomatkin odotukset saattavat vain vahvistaa näitä reaktioita. (emt.: 14-15.)

Toisaalta on huomioitava, että kulttuurillisia eroja löytyy myös siinä, miten kukin ilmaisee pahaan oloa ja surua. Joissain kulttuureissa ei ole totuttu toisen ihmisen kanssa pohtimaan omia sisäisiä tunteita tai ilmaisemaan niitä sanallisesti. Tällöin oppilashuollossa on pyrittävä selvittämään, milloin lapsen tai nuoren käyttäytymisessä on kysymys ohimenevästä kulttuurimuutoksen aiheuttamasta ilmiöstä ja milloin vakavammasta, lapsen lähtökulttuurissakin huolestuttavana pidettävästä mielenterveys- tai käyttäytymisongelmasta. (Opetushallitus 1994: 14-15.) Tämän selvityksen avulla kunkin nuoren käyttäytymiseen osataan reagoida sen vaatimalla tavalla eikä ”normaalin” pahan olon ilmaisemista käsitetä saman tien toimia vaativana häiriökäyttäytymisenä.

Jos lähdetään siitä liikkeelle, että monet nuoret jotka löytävät itsensä jonkinlaisesta lastensuojelulaitoksesta, on monilla heistä ollut koulussa ongelmia ja jostain syystä koulu ei etene toivotulla tavalla. Toisesta kulttuurista tulevan oppilaan koulumenestyminen riippuu monien kulttuuristen, historiallisten, yhteiskunnallisten, poliittisten, psykologisten ja institutionaalisten

tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Yksinkertaisia vastauksia ei ole. On kuitenkin huomattu, että monet maahanmuuttajaoppilaat ovat todella sitkeitä ja rohkeita.

4. Lastensuojelutoiminta Suomessa

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on aina ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Heillä on oikeus yksin määrätä siitä, miten lapsen kasvatusta ja huolenpito käytännössä järjestetään. Lapsella on kuitenkin oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Nämä oikeudet on kirjattu Suomen perustuslakiin sekä Suomessa voimassa oleviin Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Niissä korostetaan, että yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia näiden oikeuksien toteutumisessa ja tarjottava perheelle tukea tarpeeksi ajoissa. Syystä tai toisesta perhe kuitenkin saattaa joutua tilanteeseen, jossa se ei kykene huolehtimaan lapsen oikeuksien toteutumisesta, jolloin viranomaiset (tästä tilanteesta tietäessään) puuttuvat asiaan. Aina on kuitenkin noudatettava niin sanotun lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta: on valittava se toimenpide, jolla vähiten puututaan perheen ja lapsen itsemääräämisoikeuteen. Toimenpiteitä mietittäessä on myös arvioitava, mikä tukitoimi tai apu parhaiten vastaa lapsen tai perheen yksilöllisiä tarpeita. (Sosiaaliportti.fi.)

Huostaan otettujen lasten määrä on koko 2000-luvun ollut nousussa ja vuonna 2007 kodin ulkopuolelle oli sijoitettu 16059 lasta ja nuorta. Saman vuonna oli lastensuojelun avohuollon asiakkaana 62485 lasta ja nuorta. Avohuollon piirissä olleiden lasten ja nuorten kokonaismäärä on aikaisempina vuosina kasvanut, mutta vuonna 2005 kirjattiin määrissä laskua. Muutamissa suurissa kaupungeissa siirryttiin vuonna 2005 kokonaan uuteen asiakastietojärjestelmään, jonka käyttöönoton yhteydessä tarkennettiin lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määritelmiä. Tämän seurauksena avohuollon piirissä olleiden lasten lukumäärät ovat kyseisissä kaupungeissa vähentyneet. Kun puhutaan sijoitetuista lapsista, tarkoitetaan sosiaalilautakunnan päätöksellä kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna tai jälkihuoltona sijoitettuja lapsia ja nuoria. (Stakes 2009a.)

Sijaishuolto tarkoittaa huostaan otetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla

tarkoituksenmukaisella tavalla. Vain poikkeustapauksissa, lähinnä syvissä perhekriiseissä, lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti myös omaan kotiin tai toisen vanhemman tai huoltajan luo. Sosiaalilautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä taikka jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään ja jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Huostaanotto perustuu aina suostumukseen mutta mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen vanhempansa vastustaa huostaanottoa on kyseessä tahdonvastainen huostaanotto. (Stakes 2009b.)

Huostaanottoa on pidetty rajuimpana lastensuojelun toimenä (Mikkola – Helminen 1994: 150). Huostaanotolle on määritelty tarkat edellytykset, joiden kaikkien toteutuessa lapsi on velvollisuus huostaan ottaa ja lapselle tulee järjestää sijaishuolto. Lastensuojelulain mukaan huostassapito lopetetaan, kun perusteita ei ole tai nuori menee naimisiin. Nuoren täyttäessä 18-vuotta huostaanotto loppuu automaattisesti. Ennen huostaanoton päätöksen tekoa sosiaalilautakunnan on kuultava asianosaisia lain määräämällä tavalla. Jos lasta ei päätetä ottaa virallisesti huostaan 14 päivän kuluessa, huostaanotto raukeaa. Sijaishuollon päätöksen jälkeen huostaanottoasia on käsiteltävä 30 päivän kuluessa. Erittäin painavasta syystä aikaa voidaan jatkaa 60 päivään. (LsL 417/07 luku 9.)

Perhehoito järjestetään kirjallisen sopimuksen perusteella sosiaalilautakunnan tehtävään hyväksymässä sopivassa perheessä. Perhehoitoon on otettu mukaan myös ne yksityisessä sijoituksessa olevat lapset ja nuoret joita kunta tukee joko taloudellisesti tai muilla tukitoimilla. Yksityisestä sijoituksesta on kysymys, kun lapsen huoltaja sijoittaa lapsensa yksityiseen kotiin hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Yksityisestä sijoituksesta on ilmoitettava sosiaalilautakunnalle. Laitoshuolto taas merkitsee lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä ammatillisessa perhekodissa, perheryhmäkodissa tai vastaavassa, lastenkodissa, koulukodissa tai nuorisokodissa tai muussa näihin rinnastettavassa lastensuojelulaitoksessa. Jälkihuolto sisältää sosiaalilautakunnan tukitoimet sijaishuollon päättymisen jälkeen. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy kun nuori täyttää 21 vuotta. (Stakes 2009b.)

Lastensuojelulain 30§ mukaan laitoksissa pitää olla riittävä määrä ammattitaitoista henkilökuntaa ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet suhteessa lasten määrään. Lastensuojelulaitosten asuinyksikössä saadaan hoitaa normaalisti enintään kahdeksaa lasta vähintään viiden työntekijän toimesta. Yhteensä rakennusryhmässä voidaan hoitaa 24 lasta. Erityisistä syistä lääninhallitus voi myöntää jollekin laitokselle luvan poiketa näistä säännöksistä. (LsA 1010/83 8§.)

Itse työskentelen yksityisessä lastensuojelulaitoksessa ja tiedän täten sellaisten paikkojen käytännöstä enemmän kuin valtion lastensuojelulaitoksista. Ollaan asiasta mitä mieltä tahansa, niin totuus on se, että lastensuojelulaitokset, etenkin yksityiset ovat voittoa tavoittelevia yrityksiä. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että kunnat maksavat lastensuojelulaitoksille niihin sijoitetuista nuorista ja lapsista tietyn summan päivässä. Valtiolla on Suomessa kuusi koulukotia ja yksityisiä on viimeisen tiedon mukaan kymmenkunta. Erilaiset pienryhmäkodit ja perhekodit ovat lisääntyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana rajusti. Syitä rajuun kasvuun on paljon ja niistä suurimpia ovat yhteiskunnan hektisyys ja suorituskeskeisyys, joka johtaa nuorten sivuraiteelle luisumiseen kun ei pysy mukana. Nykypäivänä tuntuu myös olevan entistä enemmän moniongelmaisia lapsia ja nuoria, jotka vaativat enemmän monipuolista huolenpitoa.

Oma työpaikkani on tarkemmin ottaen koulukoti, koska meillä lapset käyvät erityiskoulua ja asuvat kodin puolella. Koulukotitoiminnalla on pitkät perinteet. Aluksi koulukotijärjestelmä perustettiin suojelukasvatusta tarvitsevien lasten ja nuorten rikollisten kasvatuksen järjestämistä varten. Suojelukasvatus oli ensin osa köyhäinhoitoa, mutta muuttui rikoslain myötä osaksi vankeinhoitoa. Ensimmäiset yksityiset kasvatustilat perustettiin 1870-luvulla ja vuosisadan vaihteessa saatiin ensimmäiset valtion laitokset. Kasvatustilosten nimi muutettiin komitean esityksestä koulukodeiksi vuonna 1946, koska nimen nähtiin vastaavan paremmin sen ajan toimintaa. (Siltanen 1991: 84, 93.) Koulukotien asema lastensuojelun sijaishuollossa on muuttunut niiden perustamisen ajankohdasta useaan eri otteeseen. Viime vuosisadan alussa koulukoteihin luotettiin vaikeiden lasten kasvattajina. (Pösö 1990:42). Laitospaikkojen määrä kasvoi todella nopeasti. Vuonna 1940 koulukodeissa oli hoidossa jo 1639 lasta (Siltanen 1991:90.). Koulukodeissa hoidetaan pääsääntöisesti yli 12-vuotiaita nuoria ja koulukoteihin sijoitettujen nuorten keskimääräinen ikä onkin sijoituksen alkaessa noin 15,5 vuotta (Stakes 2008:12.).

Laitoksissa hoidettiin pääasiassa poikia. Paikoista 19 % oli tarkoitettu tytöille. (Siltanen 1991:90.) Tänä päivänä laitoksissa tyttöjen määrä on suuri ja viimeisien tietojeni perusteella tilanne on poikien määrän kanssa suhteellisen tasan. Onkin aiheellista kysyä, miten tähän on tultu? Voi olla että vuosituhannen alussa tyttöjä ei yksinkertaisesti laitettu koulukoteihin, mutta seurattuani 2000-luvun koulumaailmaa läheltä ja 8-16 -vuotiaita tyttöjä, niin voin sanoa käsi sydämellä, että kyllä nyky maailman tytöt osaavat käyttäytyä erittäin huonosti. Käytöstavat ja kielenkäyttö ovat todella hukassa.

5. Maahanmuuttajalapsen ja –nuoren lastensuojelun asiakkaina

Maahanmuuttajalapsen ja -perheen ovat Suomessa vielä suhteellisen pieni ryhmä lastensuojelun asiakkaina. Maahanmuutto on kuitenkin 1990-luvulta lähtien lisääntynyt merkittävästi. Siksi myös sosiaalityössä on tarvetta tarkastella maahanmuuttajien asiakkuuteen liittyviä erityiskysymyksiä ja haasteita. Lastensuojelututkimuksissa monikulttuurisuusnäkökulma ja maahanmuuttajiin liittyvät kysymykset eivät vielä ole olleet erityisemmin esillä. Länsimaista lastensuojelututkimusta ja –käytäntöjä on kritisoitu siitä, että ne tarkastelevat maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen perheitä valtakulttuurin ja länsimaisen normiston kautta. Tällöin vähemmistöt näyttäytyvät helposti ongelmatapauksina eikä näiden perheiden ja lasten voimavaroja kyetä näkemään. (Anis 2006: 69-70.)

Tätä näkemystä vahvistavat maahanmuuttajien omat kokemukset, joiden mukaan maahanmuuttajien kulttuuria ei ymmärretä ja tämän vuoksi viranomaiset toimivat hätiköidysti ja vailla perusteita. Maahanmuuttajien mukaan pelkkä maahanmuuttajuus riittää viranomaisille syyksi lapsen pahoinvointiin. (Vesterinen 2008: 2.) Nämä näkemykset ovat varmasti monin tavoin liioiteltuja mutta jonkinlainen pohja niissä mitä luultavimmin on. Toisaalta on huomioitava, että jo pelkkä ajatus lastensuojelusta voi olla täysin vieras maahanmuuttajille, sillä monissa (etenkin yhteisö-)kulttuureissa perheiden ongelmat on totuttu ratkaisemaan omassa piirissä. Näin ollen vaikka apua kaivattaisiinkin, on yhteiskunnan puuttuminen asiaan outoa. Myös maahanmuuttajien tietotaso lastensuojelusta on usein erittäin alhainen, mikä voi edelleen vahvistaa erilaisia pelkoja ja epäilyjä. (Räty 2002: 174.) Lisäksi maahanmuuttajien suhtautuminen viranomaisiin voi yleensäkin olla epäilevää ja luottamus vähäistä, mikä hankaloittaa yhteistyön ja toimivan suhteen luomista. Työntekijäpuolen on tällöin muistettava, että hankaluudet eivät välttämättä automaattisesti johdu hänestä itsestään, vaan ovat kulttuurillisia.

Viimeisimpien tutkimusten mukaan maahanmuuttajien lapset ovat määräänsä nähden ylliedustettuina lastenhuollon asiakkaina. Ulkomaalaistaustaisten huostaanottojen suuri määrä on arkea ulkomailla, mutta nyt myös Suomessa on viitteitä tilanteen kärjistymisestä. Virallista tilastoa asiasta ei ole, kysymys on noussut esille alan tutkijoiden kesken. Maahanmuuttajien lapsilla on enemmän traumaattisia kokemuksia, univaikeuksia sekä psykosomaattista oireilua, joka tekee perheen elämän hankalaksi. Tästä on seurauksena vanhempien väsymys ja huoltajuuteen liittyvät ongelmat. (ESS 8.10.2009 s.4) Yleisesti ottaen maahanmuuttajanuorten huostaanoton taustalla on sopeutumisongelmia lukuun ottamatta melko samat syyt kuin suomalaistenkin joukossa. Näitä syitä ovat muun muassa perheväkivalta ja perheen sisäiset ristiriidat, voimattomuus vanhempana, eristäytyminen, lapsen kasvatusvaikeudet sekä lapsen/nuoren aggressiivisuus. (Vuorio 2001: 9-21.)

Suomessa ei ole vielä syvällisesti tutkittu sitä, miksi maahanmuuttajalasten kynnys joutua lastensuojelun asiakkaiksi on matala. Aina voidaan kuitenkin päätellä jotakin ulkomaisista kokemuksista. Maahanmuuttajaryhmissä on eroja. Ne muuttajat, jotka tulevat yhteisöllisistä kulttuureista näyttävät selviytyvän perheinä myös Suomessa paremmin. Näin on muun muassa aasialaisten laita. (ESS 8.10.2009 s.4)

Onkin huomioitava, että maahanmuuttajien asettuminen suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan tapahtuu eriaikaisesti ja eri tavoin. Toiset korostavat enemmän suomalaisuuttaan ja toiset taas lähtömaan kulttuurin merkitystä erottamattomana osana omaa identiteettiä. Eritoten lapsilla ja nuorilla kulttuuri on jatkuvassa muutoksessa ja erilaisten neuvottelujen kohteena. Tämä kokemusten moninaisuus on syytä tiedostaa myös lastensuojelun asiakkaiden kohdalla. Perhe ja yhteisö ovat maahanmuuttajalasten ja -nuorten tukemisen kannalta monella eri tavalla merkityksellisiä. Yhteisö voi tuoda paineita käyttäytyä oman kulttuurin mukaisesti, mutta lapset voivat tehdä ja vanhemmat tukea myös yksilöllisiä valintoja. Näin ollen lastensuojelun haasteena on löytää asiakaskohtaisesti tarkoituksenmukaisia työmenetelmiä, joiden avulla voidaan turvata perheiden ja yhteisöjen tuki, kun lasten ja nuorten elämäntilanteet edellyttävät yhteisöjen normeja haastavia ratkaisuja. Esimerkiksi läheisneuvonpito voisi työmenetelmänä soveltua näihin tilanteisiin. (Anis 2006:96.)

Maahanmuuttajalapsella tai –nuorella lastensuojeluyrityksissä tarkoitan lähtökohtaisesti henkilöitä, jotka ovat perheensä mukana syystä tai toisesta jättäneet kotimaansa ja tulleet Suomeen. Tällöin

tarkastelun ulkopuolelle jäisivät sellaiset lapset ja nuoret, jotka ovat itse syntyneet jo Suomessa mutta joiden vanhemmat ovat maahanmuuttajia sanan varsinaisessa merkityksessä. Koen, että tällaiset lapset eivät ole täysin samassa asemassa edellä mainitunlaisten maahanmuuttajalasten kanssa, sillä uskon, että Suomessa syntyneet lapset integroituvat suomalaiseen kulttuuriin helpommin, oppivat kielen automaattisemmin ja toisaalta eivät koe niitä lähtömaan mahdollisesti traumaattisia kokemuksia, jotka niin vahvasti voivat vaikuttaa kotimaansa jättävien maahanmuuttajalasten mieleen. Tämä on siis oma lähtökohtainen erotteluni ja perustani tätä työtä rakentaessani. On kuitenkin huomioitava, että tämän laajuudessa työssä en tällaista erottelua pysty hyvin huomioimaan ja lisäksi tutkimukseni tukena käyttämä lähdekirjallisuus ei tähän erotteluun myöskään ota kantaa. Näin ollen erottelu jää huomioimatta myös kyselylomakkeissa. Voidaankin nähdä, että haastateltavien näkemysten eroaminen ulkomailla syntyneitä maahanmuuttajalapsia sekä maahanmuuttajataustaisia lapsia kohtaan tarjoaisi mahdollisesti ainekset täysin omaan tutkimukseensa.

5.1 Maahanmuuttaja-asiakkaiden luomat haasteet lastensuojelulle

Ulkomaalaistaustainen lapsi on haaste sijaishuollolle, sillä huostaan otetut asettavat erityisvaatimuksia niin toisille lapsille, kuin työntekijöille. (ESS 8.10.2009 s.4) Toisaalta voidaan nähdä, että tämä syntynyt haaste uudistaa pitkään samankaltaisena pysynyttä, kenties hieman vanhanaikaistakin lastensuojeluinstituutiota ja sen työmuotoja. Hirstiö-Snellmannin ja Mäkelän (1998: 37.) mukaan suurimpia ongelmia maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskenneltäessä ovat toimivan tiimityön vähäisyys, tiedon puute, tuttujen työmenetelmien soveltumattomuus sekä uusien menetelmien outous.

Sosiaalityökeskustelussa tuodaan yleisesti esille tarve kehittää etnisiä vähemmistöjä koskevia lastensuojelutilannearviointeja, työskentelykäytäntöjä sekä tutkimusmenetelmiä vähemmistöjen erityistilanteiden kannalta tarkoituksenmukaisiksi. Etnisten vähemmistöjen kanssa tehtävässä sosiaalityössä tarvittavia erityistietoja ja taitoja kutsutaan kulttuuriseksi, kulttuurien väliseksi tai monikulttuuriseksi kompetenssiksi. Asiakastyöhön liittyvää erityistä työorientaatiota kutsutaan kulttuuritietoiseksi ja etnisesti sensitiiviseksi sosiaalityöksi. (Anis 2006: 70.) Tällä ei tarkoiteta sitä, että työntekijän tulisi olla lukuisten eri kulttuurien asiantuntija, vaan yhteiskunnallista ja kulttuurista tietoisuutta ja kykyä ymmärtää ja arvostaa toisten arvoja ja lähtökohtia. Kulttuuritietoisin henkilö tulee myös tiedostaa omat etnosentriset käsityksensä ja toisiin kulttuureihin kohdistuvat

ennakkoluulonsa sekä stereotypiansa. Toisesta kulttuurista kotoisin olevan asiakkaan kohtaamisessa pääpainon pitää olla enemmän yksilöllisissä tekijöissä ja piirteissä kuin kulttuurisissa tekijöissä. (Alitolppa-Niitamo 1994: 168.)

Etelä-Suomen Sanomien artikkelin mukaan perhesijoitus on laitossijoitusta parempi maahanmuuttajalle. Täysin samaan kulttuuriin kuuluva perhe ei kuitenkaan automaattisesti ole paras sijoitusvaihtoehto. Yhteisön sisällä tehdyissä sijoituksissa on ilmennyt myös uskonnollisia ja poliittisia ristiriitaisuuksia. Nykyinen lastensuojelulaki kuitenkin velvoittaa ottamaan huomioon huostaan otetun lapsen kielellisen, kulttuurillisen ja uskonnollisen taustan sijoituspaikan valinnassa. (ESS 8.10.2009 s.4) Toisen tutkimuksen mukaan sen sijaan maahanmuuttajanuorten sijoitusta suomalaisiin perheisiin on vältetty ja tämän sijaan sijoituspaikkoina ovat olleet erilaiset laitokset tai perheryhmäkodit (Sippala 1998: 24.). Sijoituspaikasta huolimatta jo edellä mainittu kielellisen, kulttuurillisen sekä uskonnollisen taustan huomiointi ovat oleellisia jatkuvuuden turvaamiseksi. Edellä mainittujen tekijöiden jatkuvuus ovat takeita lapsen turvallisuuden tunteelle sekä identiteetille. (Räty 2002: 175.)

Tämän kaltaiset eettisiksi nähtävät tekijät ja yleensäkin kielelliset ja kulttuurilliset sekä uskonnolliset erot voidaan nähdä luonnollisiksi haasteiksi maahanmuuttajien ja lastensuojelun välillä. Toisaalta Hirstiö-Snellmannin ja Mäkelän (1998: 27-28, 35.) tutkimuksen mukaan ongelmia työntekijöille aiheuttavat myös asiakkaiden ongelmien tunnistaminen ja tätä kautta niiden ennaltaehkäisy, toimintasuunnitelmien laatiminen sekä toteutus ja seuranta. Lisäksi erityisen vaikeina koettiin ihmissuhdeasioiden ja psyykkisten ongelmien käsittely. Tämän uskottiin johtuvan siitä, että maahanmuuttajat eivät olleet tottuneet puhumaan tämänkaltaisista asioista perheen ulkopuolella. Myös tietämättömyys siitä, mitä maahanmuuttaja-asiakkaalta itseltään voi vaatia aiheutti haastavia tilanteita.

Hankalaa onkin, jos työntekijöille muodostuu jonkinlainen pelkotila, liiallinen varovaisuus johtuen kulttuurillisista tekijöistä. Voisi kuvitella, että rasistin leiman välttääkseen moni alkaa liikaa varoa konfliktitilanteita ja asioihin puuttumista, mikä ei kuitenkaan varsinkaan lastensuojelualalla voi toimia. Lapset ja nuoret kaipaavat rajoja, kuria, jatkuvuutta ja turvallisuutta. Omien kokemusteni perusteella voin myös todeta, että kaikenlainen heikkous pyritään löytämään ja käyttämään hyväksi ja työntekijän on muodostettava oma auktoriteettinsa ensimmäisen viikon aikana. On ehkä raakaa

sanoa, että jos tämä ei onnistu, on peli menetetty mutta usein tilanne on tällainen. Nuoren kulttuurisen taustan ei tule harhauttaa tämän auktoriteetin muodostamista.

Hirstiö-Snellmannin ja Mäkelän tutkimuksen mukaan viranomaiset kokevat pystyvänsä antamaan maahanmuuttajille välitöntä apua. Sen sijaan pitkäjänteiseen muutokseen pyrkiminen ja psyykkisen, fyysisen tai sosiaalisen hyvinvoinnin tarjoaminen ovat edellistä selkeästi hankalampia tavoitteita. Viranomaiset kokivat pystyvänsä vaikuttamaan vain ongelmien seurauksiin, eivät itse ongelmiin tai niiden ennaltaehkäisyyn. (Hirstiö-Snellman & Mäkelä 1998: 24-26.) Voin kuvitella, että tällainen olisi todella turhauttavaa. Tieto siitä, että pystyt auttamaan vain sotkujen korjaamisessa etkä muussa. Ja että samanlaisia, jollei pahempia sotkuja on tulossa luultavasti pitkän aikaa. Lähtökohtainen ajatus työntekijänä on kuitenkin se, että nuorta pystyy auttamaan, hänen henkisiä solmujaan saadaan purettua, niin että muutosta ja kehitystä todella tapahtuu. Kovinkaan moni asia ei ole yhtä palkitsevaa, kuin nähdä auttaneensa nuorta todella suurten ongelmien ratkaisemisessa. Ja toisaalta monikaan asia ei ole yhtä turhauttavaa, kuin nähdä samojen nuorten iskevän päätään seinään kerta toisensa jälkeen avusta huolimatta.

Näin ollen siis haasteita lastensuojelun ja maahanmuuttajien kohtaamisessa on lukuisia. Tämäkin on varmasti vain pintaraapaisu johtuen tutkimusten vähäisyydestä ja toisaalta todellisten kokemusten pienestä määrästä. Todellinen kuva haasteista saadaan selville vasta sitten, kun maahanmuuttajien määrä lastensuojelussa todella kasvaa, kun kyseessä eivät enää ole arvailut ja yksittäiset kokemukset. Nämä tässä työssä esille nostetut tekijät kuitenkin antavat jonkinlaisen näkemyksen tilanteesta ja toisaalta osoittavat, että erityisiä toimenpiteitä maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseen tarvitaan.

6. Haastattelumenetelmä

Mietittäessä tutkimukseen valittavaa menetelmää, tulee miettiä mikä tai mitkä olisivat ne menetelmät, jotka antaisivat parhaiten vastaukset kyseessä olevaan tutkimusaiheeseen ja –ongelmaan. Koska tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, ovatko lastensuojeluryitykset varautuneet maahanmuuttajanuorten kasvavaan määrään ja toisaalta, minkälaisia näkemyksiä kyseisillä yrityksillä tästä asiasta on, oli luonnollista valita työni tutkimusmenetelmäksi haastattelut.

Jotta pystyisin selvittämään asenteita ja mahdollisia suunnitelmia, tuli minun kuulla niistä kyseisiltä tahoilta itseltään ja tämän jälkeen päästä vertailemaan vastauksia keskenään. Näin pystyn perustamaan johtopäätökseni ja kehitysehdotukseni todelliseen tilanteeseen enkä vain arvailuihin.

Haastattelut on perinteisesti jaettu kysymysten valmiuden ja sitovuuden mukaan strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Näistä on käytetty myös nimityksiä standardoitu ja standardoimaton. Strukturoitujen ääripäässä on lomakehaastattelu valmiine kysymyksineen ja vastausvaihtoehtoineen, jotka esitetään kaikille haastateltaville samanlaisina ja samassa järjestyksessä. Valmiiden kysymysten käytön taustalla on pyrkimys varmistaa, että haastatteliija ei vaikuta haastateltavan vastauksiin omilla mielipiteillään. Toisaalta on muistettava, että periaatteessa jo kysymysten luontivaiheessa, tai niitä muotoiltaessa tulee kysyjän kädenjälki lähes väkisinkin mukaan. Tämä saattaa näkyä tietynlaisissa painotuksissa tai kysymyksen muotoilussa, jotka saattavat ohjata vastaajaa tiedostamatta käsittämään kysymyksen tietyllä tapaa. Näin ollen myös kysymyslomakkeita muodostettaessa tulisi haastattelijan pyrkiä tietynlaiseen puolueettomuuteen tai neutraalisuuteen. (Ruusu vuori & Tiittula 2005:11-12.)

Näiden edellä mainittujen menetelmien välimaastossa ovat puolistrukturoidut ja puolistandardoidut haastattelut, joille on luonteenomaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Puolistrukturoiduista haastattelumuodoista tunnetuimpia on teemahaastattelu, jossa käydään läpi samat teemat, aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella. Strukturoimattomassa haastattelussa taas rakenne muotoutuu ennen kaikkea haastateltavan ehdoilla. Se ei ole tiukasti sidoksissa kysymys- vastaus- muotoon vaan muistuttaa vapaata keskustelua, jossa molemmat osapuolet voivat nostaa puheenaiheita keskusteluun ja kuljettaa sitä haluamaansa suuntaan. Strukturoimattomista haastatteluista on käytetty kirjallisuudessa erilaisia nimityksiä. (emt.:11-12.)

Vaikka kuvitellaan haastattelujen muodostavan jatkumon strukturoinnin asteen mukaan, ei jako laadullisessa tutkimuksessa kuitenkaan ole selvä. Onkin esitetty, että täysin strukturoimatonta haastattelua ei ole olemassakaan; tällaisessa tilanteessa haastatteliija jättäisi haastateltavan harhailemaan ilman suuntaa antamatta mitään vihjettä siitä, mikä tutkijaa kiinnostaa. Haastatteluja on jaoteltu toisenlaisinkin kriteerein kuin strukturointiasteen mukaan, esimerkiksi sen mukaan, millaiseen tietoon haastattelu kohdentuu: etnografinen haastattelu pyrkii kartoittamaan

haastateltavien elämänpiiriä, kerronnallisen haastattelun kohteena puolestaan ovat kertomukset kokemuksista. Haastateltavien lukumäärän mukaan haastattelut voi jakaa yksilö- ja ryhmähaastatteluihin, jotka taas erotetaan vuorovaikutuksen muodon perusteella ryhmäkeskusteluista. (Ruusuvuori & Tiittula 2005:12.)

6.1 Oman tutkimuksen toteuttaminen

Omaan työhöni valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelumenetelmän, minkä myötä siis loin kysymyslomakkeen, jossa jokaiselle haastateltavalle esitettiin samat kysymykset, mutta vastausvaihtoehtoja ei oltu annettu. Näin ollen jokainen haastateltava sai vapaat kädet vastaamiseen. Ainoa ohjeistus oli ollut, että vastaukset eivät mielellään saisi olla muotoa kyllä/ei, vaan jonkinlaisia perusteluja tulisi myös esittää, jotta vastaukset hyödyttäisivät tutkimusta. Oli kuitenkin selvää, että jokainen haastateltava käsittäisi kysymykset hieman omalla tavallaan ja näin ollen vastaukset myös eroaisivat toisistaan. En kuitenkaan nähnyt tätä erityisenä ongelmana, koska haastateltavat kuitenkin pysyivät melkoisen hyvin kysymysten muodostamisessa viitekehysissä.

Päädyin lomakkeen avulla tehtävään haastatteluun lähinnä käytännön syistä. Tarkoitukseni oli tutkia työni aihealuetta koko Suomen mittakaavassa, eikä rajata sitä vain pääkaupunkiseutuun. Toisaalta otin kuitenkin huomioon, että maahanmuuttajista suuri osa asuu nimenomaan Etelä-Suomessa ja pääkaupunkiseudulla, joten tämä näkyi myös haastateltavien valinnassa. Kuitenkin, koska haastateltavat olivat hajaantuneet ympäri Suomea, en päässyt tekemään henkilökohtaisia haastatteluja. Toisaalta en myöskään nähnyt puhelinhaastatteluja hyväksi menetelmäksi, sillä haastattelemani ihmiset olivat jokainen yritysten vastaavia ja näin ollen kiireisiä ihmisiä. En uskonut, että heidän keskittymiskykynsä puhelimesta riittäisi vastaamiseen täysin samalla tavalla kuin mitä heidän itse valitsemansa aika lomakkeen kysymyksiin vastaamiseen tarjoaisi. Lisäksi, vaikka yhden haastattelun suoritin työpaikallani Konstan Koti ja Koulu Oy:ssä, tahdoin asettaa sen samanlaiseen asemaan muiden haastateltavien kanssa ja näin ollen myös siellä haastattelu suoritettiin lomakkeen kanssa.

Valitsin haastateltaviksi ihmisiksi seitsemän lastensuojeluyrityksen vastaavaa henkilöä ja lisäksi Konstan Koti ja Koulu Oy:n edustajan. Määrä muodostui lähinnä sen kautta, että yksityisiä lastensuojeluyrityksiä on Suomessa melko vähän ja näin ollen kahdeksankin on jo melko hyvä

edustus näistä. Yrityksistä neljästä sain vastaukset melko pian, muille jouduin lähettämään muistutuskirjeet ja lisäksi vielä soittamaan kuhunkin neljään yritykseen. Jokaisesta luvattiin lähettää täytetyt lomakkeet muutaman päivän sisällä. Loppujen lopuksi sain muistutusten jälkeen takaisin vain yhden vastauslomakkeen, eli lopullinen vastaajamäärä jäi viiteen. En kuitenkaan aikarajoitusten vuoksi kyennyt enää ottamaan yhteyttä täysin uusiin henkilöihin ja odottamaan heidän vastauksiaan. Se, että pyysin vastauksia yritysten vastaavilta perustuu siihen, että näen aseman ja tietotaidon olevan yhteydessä toisiinsa. Eli toisin sanoen näin heidän olevan parhaimpia henkilöitä vastaamaan yritysten toimintastrategioista ja tulevaisuuden visioista.

Tutkimusjoukon määrällisestä pienuudesta johtuen käsittelin saamani aineiston mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Tarkoituksena oli selvittää haastateltavien henkilöiden ja heidän edustamiensa yritysten näkemyksiä maahanmuuttaja-asiakkaista, heidän määrästään, heidän luomistaan haasteista ja näitä haasteita vastaavista toimenpiteistä. Peilasin saamiani vastauksia lähdekirjallisuuteen sekä erityisesti valtion koulukotien strategiaan etsien mahdollisia eroja yksityisten ja julkisten koulukotien väliltä. Tavoitteena oli palvella tutkimuksen tilaajaa mahdollisimman hyvin tuottamalla selkeän ja tarkan kuvauksen yksityisten lastensuojeluyritysten maahanmuuttajastrategioista ja näiden eroista julkisen sektorin strategiaan.

7. Tutkimuksen tulokset

7.1 Maahanmuuttajien määrästä lastensuojeluyrityksissä

Näin tärkeäksi lähteä tutkimuksessani liikkeelle yritysten tämän hetkisestä tilanteesta maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän kautta. Tämän kautta pystyin muodostamaan käsityksen siitä, millainen tietotaso vastaajilla lähtökohtaisesti on liittyen maahanmuuttaja-asiakkaisiin. Kahden vastaajan edustamissa yrityksissä ei ollut lainkaan maahanmuuttaja-asiakkaista, yhdessä oli yksi, yhdessä neljä ja yhdessä viisi asiakasta. Yrityksistä yhtä lukuun ottamatta jokainen oli niin sanotusti normaalin kokoinen lastensuojeluyritys, eli niillä on noin 15-20 asiakaspaikkaa. Yksi vastaajista edustaa perhekuntoutuskeskusta, jonka yhteyteen kuuluu normaalin jälkihuolto palvelun lisäksi myös sijaishuoltoyksikkö. Siellä on siis normaalia enemmän asiakkaita. Maahanmuuttaja-asiakkaiden suurin lukumäärä (viisi) sijoittuu juuri kyseiseen suurimpaan yritykseen. Sen sijaan

neljän maahanmuuttaja-asiakkaan sijoituspaikka on 18 asiakaspaikkainen, joten voidaan nähdä, että neljä tästä määrästä on jo melko suuri osuus. Lisäksi ainakin toisessa yrityksessä, jossa ei tällä hetkellä ole yhtään maahanmuuttaja-asiakasta, on aiemmin heitä ollut ja näin ollen tietoa ja taitoa asiakkaiden kohtaamisesta löytyy ainakin jonkin verran.

Jokainen vastaaja näki maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän tulevan kasvamaan tulevaisuudessa:

” Varmasti tulee. Maailman tilanteen myötä Suomeen tulee yhä enemmän maahanmuuttajia ja heidän integroitumisensa Suomeen on vaikeaa. Näin ollen on odotettavissa, että maahanmuuttajien osuus lastensuojelun asiakkuuksista on lisääntyvä.”

Tämä vastaus vastaa pitkälti omaa käsitystäni tilanteesta sekä tässä työssä aiemmin mainittuja käsityksiä ja kokemuksia maahanmuuttajien kokemista ongelmista ja integroitumisvaikeuksista. Toisaalta jo pelkkä maahanmuuttajien määrän kasvaminen suhteessa muuhun väestöön kasvattaa heidän suhteellista määräänsä myös muissa yhteyksissä, kuten nyt tässä tapauksessa lastensuojelun asiakkaina. Myös valtion koulukotien strategia (s. 4.) mainitsee tämän trendin jo ensimmäisillä sivuillaan: *”Maamme monikulttuuristuu ja kansainvälistyy. Tämä kehitys tuottaa paljon hyvää, mutta myös kulttuurista sopeutumattomuutta.”* Strategian mukaan (s. 14.) maahanmuuttajien ikärakenne painottuu synnytysikäisiin, jolloin niillä asuinalueilla, joissa maahanmuuttajia asuu, on maahanmuuttajataustaisten lasten osuus erityisen suuri. Strategia siis huomioi tässä yhteydessä aiemmin esille nostetun maahanmuuttaja – maahanmuuttajataustainen erottelun.

Sen sijaan vastaajista kukaan ei vielä nähnyt omissa yrityksissään tällaista kasvavaa trendiä, eli jokainen uskoi määrän kasvamiseen yleisemmistä, maailman tilanteeseen ja ennusteisiin liittyvistä syistä.

7.2 Toimenpiteet maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseksi

7.2.1 Yleinen varautuminen

Seuraavan kysymyksen taustalla oli oma (lähes varma) käsitykseni siitä, että vähintään suurin osa vastaajista olettaisi maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän kasvavan tulevaisuudessa. Niinpä pystyinkin kysymään, onko tähän kasvuun varauduttu jollain tapaa etukäteen. Kaksi vastaajista

vastasi kyllä. Toisessa kasvua on käsitelty työnohjauksessa, toisessa varautuminen on viety huomattavasti (ja mielestäni kunnioitettavasti) pidemmälle:

”On hankittu koulutusta monikulttuuristen perheiden kohtaamisesta. On palkattu ohjaajaksi henkilö, joka on itse maahanmuuttaja ja muslimi.”

Kyseinen yritys on yllä esille nostettu 18-paikkainen neljän maahanmuuttaja-asiakkaan sijoituspaikka. Ehkä voidaan nähdä, että maahanmuuttaja-asiakkaiden suhteellisesti suuri määrä yrityksessä on tehnyt erityisistä toimenpiteistä todellisuutta ja tarpeellisia. Mielestäni maahanmuuttajataustaisen työntekijän palkkaaminen yritykseen on todella järkevää ja ihailtavaa, tilanteeseen on todella pyritty vastaamaan. Uskon, että tällainen toiminta auttaa selkeästi maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamisessa. Tietysti on tässäkin pidettävä mielessä maahanmuuttajien erilaisuus, eli ei tietenkään voida ajatella että yhden kokemuksen ja elämäntarinan omaava henkilö ymmärtää ja pystyy auttamaan kaikkia maahanmuuttajia. On kuitenkin ihailtavaa, että tällainen askel haasteeseen vastaamiseksi on otettu.

Kahden vastaajan mukaan heidän edustamissaan yrityksissä ei kasvua oltu vielä huomioitu millään tavalla. Tosin näistä toisen mukaan maahanmuuttaja-asiat ovat työpaikalla mielessä, niin että tarvittaessa tieto hankitaan kirjallisuuden kautta itse opiskellen. Viiden maahanmuuttaja-asiakkaan yritys oli vastaajan mukaan tehnyt ainoastaan pieniä sopeutustoimenpiteitä yksittäisiin tapauksiin vastaamiseksi. Hän ei esitellyt näitä toimenpiteitä sen tarkemmin.

Annoin haastateltaville myös mahdollisuuden kertoa, näkevätkö he erityisen varautumisen jatkossa tarpeelliseksi. Taustalla oli oma uskomukseni siitä, että kaikki eivät olisi vielä tehneet varautumistoimenpiteitä. Yksi vastaajista, jonka yrityksessä oli tehty jo toimenpiteitä maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseksi jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Sen sijaan toinen edelliseen kysymykseen myöntävästi vastannut henkilö koki kouluttautumisen tarpeelliseksi myös jatkossa. Myös kolme muuta vastaajaa näkivät toimenpiteet jatkossa tarpeellisiksi. Erään vastaajan mukaan:

” Yrityksessämme ei ole tehty mitään erillistä valmistautumista/ kouluttautumista/ toiminta ohjeistusta maahanmuuttaja-asiakkaita varten. Kokisin, että etukäteen on hyvä keskustella työyhteisön kanssa heidän ajatuksistaan ja näkemyksistään maahanmuuttaja-asiakkaita kohtaan,

mahdollisten maahanmuuttaja- asiakkaiden vaikutuksesta yrityksen tämänhetkiseen toimintaan, sekä mieltä valmiiksi yleisiä toimintaperiaatteita (mm. toimintamallit Islamin uskossa olevia asiakkaita/ heidän perheitään kohtaan).”

Tämä oli mielestäni perusteellinen ja hyvä vastaus. Juuri tällaisia asioita kokisin itsekin tarpeelliseksi pohtia. Yksittäisiä tilanteita ei voida ikinä aavistaa etukäteen, mutta yleisiä toimintaperiaatteita ja maahanmuuttaja-asiakkaiden mukanaan tuomia haasteita on hyvä pohtia, jotta ne eivät tule yllätyksenä ensimmäisten asiakkaiden myötä. Lisäksi näen, että omien maahanmuuttajiin sekä toisiin kulttuureihin kohdistuvien näkemysten ja ennakkoluulojen tutkiskelu olisi tarpeellista jokaiselle. Tätä käsitystä tukee tässä työssä aiemmin esille nostetut tutkimukset ja kirjallisuus (mm. Alitolppa-Niitamo 1994: 168.). Yleisten ja yhdistävien piirteiden tuntemusta korosti myös toinen vastaaja, jonka mukaan yksittäisten kulttuurien tuntemus ei niinkään ole tarpeellista, vaan painoa pitäisi laittaa yleisemmin maahanmuuttajaongelmiin ja keskittyä niihin yleisiin piirteisiin, jotka ovat yhteisiä kaikille vieraaseen maahan tulijoille. Tässä on kuitenkin muistettava, että kuten omassa työssäni käytetty taustakirjallisuuskin osoittaa, on jokaisen maahanmuuttajan kokemus ja elämäntarina erilainen ja näin ollen tällaisiin yleisiin piirteisiin keskittyminen ei välttämättä ole kovinkaan hedelmällistä.

Valtion koulukotistrategian (s.10.) mukaan Suomen koulukotien tulee sitoutua pitkäjänteiseen monikulttuurisuustaitojen kehittämiseen. Tässä huomiota annetaan myös yhteistyöhön lasten ja heidän perheidensä kanssa. Koulukodit etsivät keinoja huomioida ja ymmärtää eri kulttuuritaustoista tulevien lasten ja heidän perheidensä erityisen tuen tarpeita. Näin ollen strategia huomioi Aniksenkin (2006: 96.) esille ottaman haasteen löytää asiakaskohtaisesti tarkoituksenmukaisia työmenetelmiä. Lähtökohtaisena ajatuksena on siis, että maahanmuuttajat tarvitsevat erityistä tukea ja tätä on myös (ja kenties erityisesti) lastensuojelun pystyttävä heille antamaan. Mielessä on pidettävä asiakaslähtöisyys ja edellä esille nostetut erilaiset kokemukset ja näiden herättämät erityistarpeet.

7.2.2 Henkilökunnan kulttuurinen kompetenssi

Seuraavaksi kysyin haastateltavilta, kokevatko he, että kouluttaminen monikulttuurisuusasioissa on olennaista ja tarpeellista. Erään haastateltavan mielestä koulutus ei ole tärkeää, koska heillä ei vielä ole yhtään maahanmuuttaja-asiakasta. Myöskään toinen vastaaja ei ole kokenut erityisen

koulutuksen tarvetta. Hänen mukaansa niiden nuorten ja perheiden kohdalla, joita heidän asiakkaina on ollut, eivät he ole olleet törmäyskurssilla kulttuurisissa asioissa. Näin ollen koulutuksen tarve on ollut pieni. Vastaajan, jonka mukaan yksittäisten kulttuurien tunteminen ei ole yhtä oleellista kuin yleisten maahanmuuttajiin liittyvien kysymysten tietotaito korosti tähän kysymykseen vastatessaan tiedon sijaan asennetta. Eli yksittäisten kysymysten sijaan laajemmat kokonaisuudet, kuten juuri työntekijöiden asenteet ja halukkuus palvella maahanmuuttajia ovat tärkeitä.

Sen sijaan kahden muun vastaajan mielestä koulutus on ehdottoman tärkeää:

”Koulutus on välttämätöntä, jotta voi ymmärtää nuoren käyttäytymistä ja tarpeita silloin kun on kysymys erilaisista tavoista ja kulttuurisista lähtökohdista. On myös tiedettävä, milloin vetoaminen kulttuuriin lähtökohtiin on esim. väkivaltaongelmien väärää siirtämistä kulttuurikysymykseksi.”

Tässä vastauksessa kiteytyy mielestäni todella hyvin työssäni aiemmin esille nostamiani tekijöitä. Maahanmuuttajien häiriökäyttäytymisestä puhuessani aiemmin nostin esille juuri tämän haasteen erottaa kulttuuristen ja kokemuksista johtuvat piirteet ja toisaalta varsinainen toimia vaativa häiriökäyttäytyminen. Lisäksi muistutin, että liiallinen kulttuurisista eroista johtuva varovaisuus ei toimi lastensuojelualalla, jossa nuoret käyttävät kaikkia aikuisten heikkouksia hyväkseen jopa häikäilettömästi. Vaikka kulttuuristen ja yksilöllisten tekijöiden ymmärtäminen ja jonkinasteinen tunteminen ovatkin erittäin tarpeellisia ominaisuuksia, juuri tämän vastauksen kaltainen yleinen ymmärrys on mielestäni erityisen olennaista. Mielestäni tässä seuraavassa vastauksessa sen sijaan painotetaan ehkä hieman liikaa yksittäisten kulttuurien tietämystä ja tuntemusta ja unohdetaan sen sijaan juuri edellä mainittujen kaltaiset suuret linjat:

”Totta kai, viimeistään silloin kun meille tulee ensimmäinen maahanmuuttaja – asiakas. Monikulttuurisuus on rikkaus ja erilaisten kulttuurien tietämys ja tuntemus on vahvuus. Mielestäni toisen omaa kulttuuria ja uskontoa tulee kunnioittaa ja ottaa kohdatessa huomioon. Uskonto ja kulttuuri eivät kuitenkaan oikeuta huonoa käytöstä.”

Huomiota kuitenkin tulee antaa viimeiselle lauseelle, jossa mainitaan äsken puhumani hyväksikäyttö. Onkin mielenkiintoista, että jopa kaksi vastaajista ottaa tämän asian oma-aloitteisesti

huomioon. Ehkä syynä on kokemuksen tuoma tietynlainen realistisuus: uskon, että jokainen lastensuojelualalla, varsinkin koulukotimaailmassa työskentelevä henkilö oppii nuorten kyvyt tällaiseen käytökseen jo ensimmäisinä työpäivinä.

Myös valtion koulukotistrategia (s. 10.) muistuttaa, että henkilöstökoulutuksissa tulee entistä enemmän kiinnittää huomiota monikulttuurisuustaitojen sisäistämiseen. Lisäksi se ottaa henkilökunnan kulttuurillisen kompetenssin kysymyksissä huomioon myös rekrytoinnin. Sen mukaan koulukotien tulisi rekrytoinnissaan ottaa huomioon moniarvoisuus. Samaa mieltä on myös yksi vastaajista, joka oma-aloitteisesti huomioi vastauksessaan rekrytointikysymyksen ja toteaa, että rekrytoinnissa tulisi jatkossa ottaa huomioon esille tulevat tarpeet myös monikulttuurisuuskulmasta. Tämän lisäksi yhdessä yrityksessä oli jo yksi maahanmuuttajataustainen työntekijä. Koen, että tämän seikan mainitseminen oma-aloitteisesti tarkoittaa sitä, että työntekijöiden moniarvoisuutta arvostetaan ja siihen kiinnitetään rekrytoinnissa myös huomiota.

7.2.3 Nuorten monikulttuurisuus- ja suvaitsevaisuuskasvatus

Koska koulukotimaailma kokoaa hyvin erilaisia ja eri taustaisia nuoria saman katon alle elämään hyvin tiivistä yhteistä elämää, on myös toisten nuorten asenteet maahanmuuttajia kohtaan otettava huomioon. On selvää, että ennakkoluulot, rasistinen käyttäytyminen ja kulttuurien väliset konfliktit vaikeuttaisivat koulukotien elämää todella paljon ja saattaisivat tehdä siitä jopa mahdotonta. Näin ollen omasta mielestäni nuorten suvaitsevaisuuskasvatus olisi todella oleellista. Tahdoin kuitenkin selvittää, mitä mieltä haastateltavat ovat aiheesta ja kokevatko he siis tällaisen monikulttuurisuus- tai suvaitsevaisuuskasvatuksen tarpeelliseksi omissa yrityksissään.

Kaksi vastaajaa ei kokenut tällaista kasvatusa erityisen tärkeäksi. Erään vastaajan mielestä tarvetta tällaiseen ei ole esiintynyt. Hänen mukaansa koulutuksen sijaan tärkeää on aikuisten työntekijöiden asenteet, eli kouluttamalla työntekijöitä näkyvät vaikutukset myös nuorten asenteissa ja käytöksessä. Tämä on varmasti tiettyyn pisteeseen asti totta, mutta koulukodeissa emme kuitenkaan voi vaikuttaa esimerkiksi nuoren vanhempien tai muiden koulukodin ulkopuolelta tulevien läheisten asenteisiin. Näin ollen en usko, että pelkästään työntekijöiden asenteet ratkaisevat nuorten asenteita,

varsinkaan jos asiasta ei sen enempää puhuta nuorten kanssa. Toisen kielteisesti vastanneen mukaan:

”En, koska laitoksissamme kasvatukselliset asiat ovat hallinnassa. Tähän sisältyy se, että muut otetaan huomioon kulttuurista tai ihonväristä riippumatta. Laitoksessamme yhtenä kasvatukseen liittyvänä toimintana on säännöllinen judoharjoittelu, joka kehittää toisten huomioon ottamista ja oman mielen hallintaa.”

Tätä vastausta en osaa sen erityisemmin kommentoida. Uskoisin kuitenkin, että vaikka yrityksessä ei varsinaista monikulttuurisuus- tai suvaitsevaisuuskasvatusta olekaan järjestetty, ovat nämä asiat yleisessä kasvatuksessa niin vahvasti läsnä, että tarvetta mihinkään kurssiin ei olekaan. Näinhän nämä asiat tulisikin ehdottomasti järjestää. Kun monikulttuurisuuden aste Suomessa nousee, tulisi suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuuden kohtaamista käsitellä jokaisessa kodissa, niin että lapsi jo pienestä pitäen oppii kohtaamaan erilaisuutta ja hyväksymään sen.

Kolmesta myöntävästi vastanneesta yhden mielestä tarvetta koulutukseen saattaa tietyissä tilanteissa olla. Toinen vastaaja myöntää, että monella nuorella on ennakkoluuloja erilaisia ihmisiä kohtaan, joten monikulttuurisuus- ja suvaitsevaisuuskasvatus olisi erittäin tarpeellista. Hänen mukaansa tällä hetkellä monessa koulussa tarjottavat valinnaiset monikulttuurisuuteen liittyvät kurssit tulisi jatkossa liittää perusopintoihin, jolloin kukaan ei pääsisi näiltä asioilta ”karkuun”. Kolmannen vastaajan mukaan:

”Mielestäni nuorten kanssa on hyvä keskustella erilaisista kulttuureista ja uskonnoista, sekä siitä mitä nämä asiat tarkoittavat ihmisten normaalissa arkielämässä. mm. mediassa kulttuurit näkyvät useasti stereotypisoivina, samoin kuin musiikki maailmassa, erityisesti rap –musiikissa kulttuurieroja karrikoidaan.”

Mielestäni on erittäin hyvä, että vastaaja oli ottanut median ja sen luomat stereotypiset kuvat huomioon. Itse olen työpaikallani järjestänyt eräänlaisena työharjoitteluna juuri media- ja suvaitsevaisuuskasvatuskurssin, johon yhdessä työpaikan opettajan kanssa valitsimme oppilaat, joiden kanssa sitten tapasimme viisi kertaa. Näinä kertoina hyödynsin aiempaa urheilujournalismikoulutustani, eli pääsin kertomaan eri medioista, niiden toiminnasta ja työskentelystä niissä. Tämän lisäksi pyrin käsittelemään suvaitsevaisuusasioita juuri median kautta. Katsoimme kaksi kulttuurisiin ennakkoluuloihin ja rasismiin liittyvää elokuvaa (American History

X ja Crash), jotka mielestäni pistävät miettimään niitä ennakkoluuloja, joita eri kulttuurit tuntevat toisiaan kohtaan. Mielestäni molemmat elokuvat myös osoittavat näiden ennakkoluulojen sekä niiden pohjalta toimimisen vaarallisuuden sekä turhuuden. Elokuvien katsomisen jälkeen keskustelimme tällaisista ennakkoluuloista sekä nuorten omista ennakkoluuloista toisia kohtaan. He joutuivat myös tekemään muutaman kirjallisen työn aiheesta. En tietenkään voi olla varma, että nuoret tämän jälkeen ovat hylänneet ennakkoluulonsa ja vihamieliset asenteensa toisia kulttuureja kohtaan. Uskon kuitenkin, että nuoret tuleekin laittaa miettimään tällaisia asioita sekä omia asenteitaan. Lisäksi on hyvä pistää heidät perustelevaan omia mielipiteitään – tämä ei välttämättä olekaan niin helppoa.

7.3 Maahanmuuttajat ja koetut haasteet

Tutkimukseni viimeinen kysymys oli, ovatko yritykset jo kokeneet tilanteita, joissa kulttuurinen eriävyys olisi aiheuttanut haasteita. Ainoastaan yksi vastaajista vastasi yksiselitteisesti ei. Erään vastaajan mukaan haasteellisia tilanteita on toki ollut, mutta hän muistuttaa, että kaikkia erimielisyyksiä ja konflikteja ei maahanmuuttajien kanssakaan voida pistää kulttuurin piikkiin. Toisen vastaajan mukaan haasteellista on lähinnä ollut vain kieliongelmat. Tämä on tietysti ymmärrettävää ja jatkossa varmasti enemmän tuleekin miettiä, miten tämän myötä syntyvä kommunikaatio-ongelma voidaan ratkaista. Sitä en tiedä, miten kyseisessä yrityksessä nämä ongelmat on ylitetty.

Kolmas vastaaja näki, että kulttuurisiin eroihin liittyvät haasteet ovat kohdistuneet nuorten sijasta heidän vanhempiinsa. Koulukotimaailma pitää kuitenkin hyvin tiivistä yhteyttä nuorten perheisiin, heille soitellaan ja tapaamisia järjestetään säännöllisesti perheiden, nuoren, sosiaalityöntekijän ja lastensuojeluyrityksen työntekijän kesken. Vastaajan mukaan esille nousseet ongelmat ovat liittyneet lähinnä erilaisiin kasvatuskäsityksiin. Tämän voisi kuvitella olevan ongelma erityisesti niin sanottujen konservatiivisten kulttuureiden ja perheiden kanssa. Vaikka koulukotimaailmassa tietyllä tapaa todella tiukkoja ollaankin, on kasvatusta varmasti monella tapaa löyhempää kuin esimerkiksi monissa islaminuskoisissa perheissä. Tämä varsinkin tyttöjen kanssa, sillä tietenkään emme voi asettaa tytöille ja pojille erilaisia sääntöjä.

Perheiden aiheuttamat moninaiset haasteet nousevat esille myös seuraavassa vastauksessa:

”Kulttuuriset ja kielelliset erityiskysymykset ovat merkittävä haaste lastensuojelun toiminnalle, tämä on tullut esiin yhteistyössä nuorten ja heidän vanhempiansa kanssa. Nuorten asema maahanmuuttajaperheissä on monesti ongelmallinen. He voivat olla tulkin ja välittäjän asemassa yhteiskunnan ja perheen välillä. Heihin voi kohdistua erilaisia ristiriitaisia odotuksia tämän vuoksi.”

Vastaus noudattaa tässä työssä esitettyjen lähteiden tuloksia nuorten asemasta maahanmuuttajaperheissä, joka voi monesti olla hyvinkin kaksijakoinen ja aiheuttaa näin ongelmia nuorelle itselleen. Samalla se tietysti heijastuu myös lastensuojeluun, jos nuori sen asiakkaana on. Näin ollen myös nämä tekemäni haastattelun tulokset noudattavat aiemmin tehtyjen tutkimusten linjaa siinä, että maahanmuuttajien asiakkuuteen lastensuojeluyrityksissä liittyy lukuisia haasteita sekä muita huomioonotettavia seikkoja:

”Maahanmuuttajat ovat monesti ennen Suomeen tuloaan eläneet erittäin traumatisoivissa ja haavoittavissa oloissa. Heillä saattaa olla tämän vuoksi vakavia mielenterveyden häiriöitä, joita muutto vieraaseen kulttuuriin ja ympäristöön ei välttämättä helpota. Psykiatrisen avun saaminen kieliongelmiensa ja kulttuurierojen vuoksi voi olla likimain mahdotonta.”

On kuitenkin muistettava, että yksikään koulukotiin joutuva nuori ei ole täysin ongelmaton tapaus. Heillä kaikilla on asiakkuutensa taustalla mitä erilaisimpia, moninaisimpia ja haasteellisimpia ongelmia, joihin sitten yhdessä pyritään pureutumaan erilaisten asiantuntijoiden kuten psykiatrien avulla. Eräs vastaajista muistuttaakin tästä huomauttamalla haastattelun loppuun, että:

”Ulkomaalaiset nuoret eivät ole meidän laitoksissamme erityistapauksia tai erityisen haasteellisia. Suurempia haasteita asettavat lasten omat vaikeat ongelmat mm. seksuaalinen hyväksikäyttö ja muut vakavat tunne-elämän häiriöt.”

On toki tarpeellista ymmärtää maahanmuuttajien kokemat ongelmat ja heidän mukanaan tuomat haasteet lastensuojeluyrityksille. Kuitenkin on ehkä väärin jo lähtökohtaisesti pitää heitä ”vaikeina tapauksina” haasteellisuutensa vuoksi. Maailma ja Suomen väestörakenne muuttuvat ja tähän vastaamiseksi on löydettävä moninaisia keinoja. Samalla voidaan kuitenkin kokea, että monikulttuurisuus on myös rikkaus ja maahanmuuttaja-asiakas voi tuoda yritykselle, sen

henkilökunnalle sekä muille asiakkaille paljon tasapainottamaan niitä mahdollisia haasteita, joita hänen asiakkuutensa aiheuttaa.

8. Lopuksi

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojeluyritysten näkemyksiä maahanmuuttaja-asiakkaiden oletettavasta kasvavasta määrästä tulevaisuudessa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, onko näissä yrityksissä vielä tehty minkäänlaisia sopeuttamistoimenpiteitä ja toisaalta koetaanko tällaiset toimenpiteet edes tarpeellisiksi. Aiempaa tämän kaltaista tutkimusta on tehty todella vähän ja näin ollen olikin erittäin mielenkiintoista päästä tuottamaan lähes täysin uutta tietoutta, josta mahdollisesti on todellista apua esimerkiksi opinnäytetyöni tilaajalle.

Kuten edellä olevista luvuista kävi ilmi, lastensuojeluyritysten vastaavat uskoivat yksimielisesti maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän tulevan kasvamaan jatkossa. Sen sijaan toimenpiteitä tähän kasvuun vastaamiseksi oli tehty vielä melko vaatimattomasti, osittain johtuen siitä, että varsinaista tarvetta tähän ei oltu vielä kohdattu. Tästä huolimatta monet kokivat tällaisen varautumisen jatkossa tarpeelliseksi. Näin ollen tutkimuksen tulokset noudattivat monin tavoin omia mielipiteitäni ja odotuksiani. Itselläni kokemusta maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamisesta ei vielä ole mutta muuten, työpaikan ulkopuolelta saamani kokemus osoittaa, että jonkinlaisia sopeutettuja toimenpiteitä lastensuojeluyritysten tulee jatkossa muodostaa.

Yksityiset lastensuojeluyritykset eivät luonnollisestikaan ole keskenään erityisen tiiviissä yhteydessä ainakaan verrattuna valtion alaisiin koulukoteihin ja muihin lastensuojelullisiin laitoksiin. Näin ollen olikin mielestäni perusteltua tehdä tällainen tutkimus ja antaa omalle työnantajalleni sekä tämän opinnäytetyön tilaajalle mahdollisuus tutustua toisten yritysten tekemiin linjauksiin, toimenpiteisiin sekä henkilökohtaisiin mielipiteisiin.

Mielestäni työn tulokset voivat myös herättää uusia ideoita: esimerkiksi rekrytoinnissa huomioitava monikulttuurisuus oli itselleni uusi idea, niin yksinkertainen ja looginen kuin onkin. Kaiken kaikkiaan, vaikka tähän mennessä saadut kokemukset maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamisesta ja palvelemisesta olivatkin vielä melko vaatimattomia, on mielestäni hienoa huomata, että yritykset

tai vähintään niiden yksittäiset henkilöt ovat kuitenkin pohtineet monikulttuurisuusasioita (viimeistään vastatessaan esittämiini kysymyksiin). Lisäksi suurin osa heistä tiedosti mielestäni hyvin maahanmuuttaja-asiakkaiden luomat haasteet ja mahdollisuudet.

Näin jälkepäin huomaan, että kysymyslomakkeet olisi pitänyt tehdä vielä huolellisemmin ja kysymykset olisi pitänyt hajottaa vieläkin pienempiin osiin tarkempien vastausten saamiseksi. Lisäksi kysymyksiä olisi voinut olla enemmän, ei kuitenkaan paljoa huomioiden sen, että vastaajat vastasivat kysymyksiin täysin vapaaehtoisesti, monet omalla ajallaan ja näin ollen huolellisten vastausten saamiseksi oli mielestäni tingittävä kysymysten määrästä. Näen, että tätä kautta saadut lausein kirjoitetut vastaukset kyllä/ei –vastausten sijaan olivat tutkimuksen onnistumiselle ja mielenkiintoisuudelle ehdottoman tärkeitä. Niinpä lähinnä jäinkin kaipaamaan tarkennuksia tiettyihin vastauksiin, mitä esimerkiksi ”pienet sopeuttamistoimenpiteet” käytännössä tarkoittivat. Vaikka olenkin pettynyt siihen, että huolimatta lukuisista yhteydenotoista jopa kolme haastateltavaa jätti palauttamatta kysymyslomakkeen, olen loppujen lopuksi kuitenkin melko tyytyväinen saamiini vastauksiin ja niiden pohjalta tehtyjen päätelmien mahdollisuuteen.

Työn tutkimusosion tarkoituksena oli myös verrata yksityisten lastensuojeluyritysten näkemyksiä ja toimenpiteitä maahanmuuttaja-asioissa valtion koulukotien strategiaan. Asiakysymysten osalta esille nousseet piirteet olivat hyvin samankaltaisia, samat tekijät nousivat esille sekä strategiassa että saamissani vastauksissa. Suurimman eron voidaankin nähdä olevan siinä, että valtion koulukotien strategiassa maahanmuuttajien kasvava määrä ja sen vaatimat toimenpiteet oli kirjattu ylös eli ne on huomioitu, niistä on tehty osa virallista strategiaa. Näin ollen voidaankin todeta, että valtiollisella tasolla maahanmuuttaja-asioissa ollaan selkeästi yksityisiä edellä. Tässä tosin on poikkeukseksi otettava ne yksityiset yritykset, jotka olivat tehneet paikoittain todella edistyneitäkin muutoksia maahanmuuttajien asiakkuuden kohtaamiseksi.

Tämä opinnäytetyö ja sen tuottamat tulokset antavat kimmoketta jatkotoimenpiteiden tekemiseen yksityisissä yrityksissä. Koska oma ammatillinen mielenkiintoni kohdistuu nimenomaan lastensuojeluun ja maahanmuuttajakysymyksiin, aion jatkaa näiden kahden teeman yhdistämistä ja pyrkiä vastaamaan opinnäytetyön osoittamaan tarpeeseen tekemällä työnantajalleni niin sanotun monikulttuurisuuspaketin. Sen tarkoituksena on kerätä yhteen pakettiin niitä kysymyksiä, joita lastensuojeluyritysten tulisi huomioida maahanmuuttaja-asiakkaan kohdalla, niin että esille

nousevat maahanmuuttajuuteen yleisemmin liittyvät kysymykset ja toisaalta tarkemmin kulttuurillisesti rajautuvia erityispiirteitä. Uskon, että tällainen selkeään ja tiiviiseen muotoon tehty paketti palvelee yrityksiä ja erityisesti niiden työntekijöitä vielä paremmin kuin tämän työn kaltainen teoreettinen opinnäytetyö.

Lähdeluettelo

Alitolppa-Niitamo, Anne 1994: *Kun kulttuurit kohtaavat*. Otava, Keuruu.

Anis, Merja 2006: ”Maahanmuuttajalapsen ja –nuoren lastensuojelun asiakkaina”. Teoksessa Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) *Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Etelä-Suomen Sanomat 8.10.2009: ”Maahanmuuttajan lapsi herkemmin sijaishuoltoon”. Uutinen.

Hirstiö-Snellman, Paula & Mäkelä, Marjukka 1998: *Maahanmuuttajat sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaina*. Sosiaali- ja terveysministeriö, selvityksiä 1998: 12. Helsinki.

Lastensuojeluasetus 1983: 16.12.1983/1010.

Lastensuojelulaki 2007: 13.4.2007/417.

Liebkind, Karmela 1994a: ”Johdanto”. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Gaudeamus kirja, Helsinki.

Liebkind, Karmela 1994b: ”Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen”. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Gaudeamus kirja, Helsinki.

Mikkola, Matti & Helminen, Jarkko 1994: *Lastensuojelu*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Moilanen, Johanna 2006: ”Mentorointi ja sukupolvityö ehkäisevän lastensuojelun käytäntöinä”. Teoksessa Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) *Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Opetushallitus 1994: *Maahanmuuttajaoppilaiden opetuksesta*. Painorauma, Rauma.

Peltola, Ulla & Metso, Laura 2008: *Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsingissä*. Kuntoutussäätiö, Helsinki.

Pösö, Tarja 1990: ”Pahantapaiset perhehoitoon!”. Teoksessa Karvinen, Synnove ym. (toim.) *Suomalainen sosiaalityö*. Sosiaalipoliittinen yhdistys, Helsinki.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005: ”Johdanto”. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere.

Räty, Minna 2002: *Maahanmuuttaja asiakkaana*. Tammi, Tampere.

Siltanen, Anja-Riitta 1991: ”Rangaistuksesta kuntoutukseen, eristyksestä perheterapiaan”. *Sosiaalihuollituksen julkaisuja* 21/1990. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Sippala, Jyrki 1998: *Maahanmuuttajalasten huostaanotoista pääkaupunkiseudulla 1995-1997*. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1998: 3. Helsinki.

Sosiaaliportti.fi: *Lastensuojelun käsikirja*. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelu/> Luettu 6.11.2009.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2008: *Valtion Koulukotien strategia vuoteen 2015*. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009a: *Lastensuojelu*.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm> Päivitetty 30.10.2009.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009b: *Lastensuojelu, käsitteet ja määritelmät*.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lasukasitteet.htm> Päivitetty 2.1.2009

Talib, Mirja-Tytti 2002: *Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus*. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Tilastokeskus 2005: *Maahanmuuttajat vaikeuksien kautta Suomen työmarkkinoille*.

http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_03_05_maahanmuuttajat.html Luettu 3.11.2009.

Tilastokeskus 2009: *Suomen väestö 2008*. Julkaistu 27.3.2009.

http://www.stat.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_tie_001_fi.html

Valtion Koulukotien strategia vuoteen 2015. Stakes ja valtion koulukodit 2008. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Vesterinen, Satu 2008: *Maahanmuuttajien näkemyksiä ja kokemuksia suomalaisesta lastensuojelusta*. Haastatteluselvitys, Väestöliiton Kotipuu.

Vuorio, Juha-Pekka 2001 (toim.): *Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus sosiaalipalveluissa*. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2001: 12. Helsinki.

Opinnäytetyön kyselylomake

Lari Lyytikäinen
040-5135566
larilyytikainen@hotmail.com

Työni tarkoituksena on selvittää, miten Suomen koulukodeissa on varauduttu maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän oletettavaan kasvuun. Näen, että työn aihe on erittäin perusteltu, sillä on kiistämätön tosiasia, että maahanmuuttajien määrä Suomessa kasvaa. Koska monet maahanmuuttajat joutuvat kohtaamaan monenlaisia työelämään ja talouteen liittyviä ongelmia ja toisaalta kulttuurinen sopeutuminen ei aina onnistu, on oletettavaa, että niin sanottuja ongelmatapauksia tulee maahanmuuttajien joukosta lisää. Toisaalta ilman näitä sopeutumisvaikeuksiakin on todennäköisyyksien mukaista, että samalla kun maahanmuuttajien määrä kokonaisväestöstä kasvaa, kasvaa heidän määränsä myös erilaisissa yhteyksissä, kuten koulukotien asiakkaina.

Tulen toteuttamaan tutkimukseni haastatteluiden avulla. Tarkoituksena on haastatella vajaan kymmenen lastensuojeluyrityksen vastaavia henkilöitä tämän kyselylomakkeen avulla. Kysymykset ovat avoimia ja tilaa niiden vastaamiseen on periaatteessa rajattomasti. Pyydän, että kukin haastateltava käyttää hieman aikaa vastauksiin ja mieluusti vastaa muutamaa sanaa pidemmin (niihin kysymyksiin, joissa tämä on mahdollista). Toivon saavani vastausten avulla luotua jonkinlaisen nykyistä paremman kuvan lastensuojeluyritysten ja maahanmuuttajakysymyksen välisestä suhteesta. Toivon, että kukin haastateltu vastaa alla oleviin kysymyksiin tähän lomakkeelle ja palauttaa sitten muokatun lomakkeen minulle sähköpostitse.

1. Yrityksen nimi, vastaajan nimi ja titteli.
2. Yrityksen sijainti ja paikkamäärä.
3. Yrityksen tämänhetkinen maahanmuuttajamäärä.
4. Näettekö, että maahanmuuttajanuorten määrä lastensuojeluyrityksissä tulee kasvamaan?
5. Onko tähän kasvuun varauduttu yrityksessänne jollain tapaa etukäteen?
 - a. Jos on, niin miten?

b. Jos ei, näettekö että erityinen varautuminen on jatkossa tarpeen?

6. Näettekö, että henkilökuntanne kouluttaminen monikulttuurisuusasioissa on olennaista ja tarpeellista? Perustele.
7. Näettekö, että muille nuorille tulisi järjestää suvaitsevaisuus- ja monikulttuurisuuskasvatusta?
8. Onko jo tullut esille tilanteita, joissa kulttuurinen eriävyys on aiheuttanut haasteita?
9. Muuta asiaan liittyvää kommentoitavaa?